

KONYA

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

İlk Öğretim Dâvamız (Ülktü'den) . . .	<i>Reisicumhur İSMET İNÖNÜ</i>
Mevlevîler Şehri Konya	<i>SAİT SUNGUR</i>
Garbî Asya ve Anadolu Akvam-ı Kadimesinin Dinleri Tarihi .	<i>N. F. B.</i>
Büyük Zafer Bayramı	
Bütün Muallimlerimizin Felsefî Kültüre İhtiyaçları .	<i>M. M. KÖNER</i>
Kadı Abdurrahman Paşa Hayatı ve İcraatı	<i>M. ERDOĞAN</i>
Konya'da Küçük Sanatlar	<i>M. ŞAKİR ALTAN</i>
Konya'da Musiki	<i>M. R. KÖSEMİHÂL</i>
Amatör Sayfası	
Halkvî Faaliyetleri	

KONYA

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

YİL : VIII

AĞUSTOS 1944

SAYI: 70

İLK ÖĞRETİM DÂVAMIZ

YAZAN

Reisicumhur İSMET İNÖNÜ

Ankara 7 VIII 1944

1943 - 44 yılının ilk öğretim devri sona erdi. İlk neticeleri aldım. Beş sınıflı, yani tam teşkilli, şehir ve köylerdeki bütün okullarımızın beşinci sınıftan mezun verdikleri sayı 75.286 dır. Ders yılının başında bütün beşinci sınıfların toplamı 97.000 idi. Geçen ders yılında beşinci sınıflar toplamı 91.000 ve aldığımız mezun, 67.300 idi. Bu sene için hafif bir terakki elde etmiş oluyoruz.

Birinci sınıflara giren kız ve erkek çocuklarımızın sayısı geçen sene 224.500 ve bu sene 247.000 idi. Dört beş seneden beri bu sayılarda dolayan ilk sınıf rakamlarıyla son senede aldığımız 75.000 karşılaştırılırsa, çocuğun beş senelik ilk öğretim devresinde % 65 ten fazla fire veriyoruz demektir. Bu fark korkunç bir şeydir. İlk öğretime verdiğimiz bütün emeklerin ve yaptığımız, yapacağımız bütün masrafların beyhude olmaması için, ilk önce büyük dâvanın bu cephesini, yani devam meselesini halletmek görüşüne vardık. Bu kanaatle iki senedir şehir şehir, köy köy ilk okullarda devam işini takip etmeğe çalışıyoruz.

Bu takipler sayesinde daha iyi neticeler bekliyordum. Fakat evvelki sınıfların, yani bu günkü üçüncü, dördüncü sınıfların mevcudu yaklaşık olarak gelecek mezunların sayısını kararlaştırdığından büyük iyi neticeleri asıl gelecek iki seneden sonra alacağız diye teselli buluyorum.

Gerçek, bu sene üçüncü ve dördüncü sınıflara geçmiş olan çocuklarımızın sayısı hissölunur derecede artmıştır. Asıl rakamları sonbaharda toplıyabileceğiz. Bu rakamlar üzerine, ayrıca tahlil yapmağa veya Maarif Vekili arkadaşımıza yaptıрмаğa çalışacağım.

Mezun sayısındaki az terakkinin sebeplerini nasıl anladığımı söylemeğe başlamadan evvel geçirdiğimiz dereceleri bir defa göz önüne koymak isterim. İstatistik şudur:

<u>Ders yılı</u>	<u>Mezun sayısı</u>
1929 - 30	17.894
1933 - 34	23.145
1937 - 38	45.759
1941 - 42	67.378
1943 - 44	75.286

17.000 den 75.000 e çıkış, hususiyle hocaların askere gittikleri, okul yapılarının güçlüğe nğradığı harp yıllarında daha yüksek tempo ile artış, sevinilecek bir şeydir. Fakat, ihtiyacımız ve vazifemiz, varmak istediğimiz hedefler göz önüne alınır, çok ızdırıp çeker ve teselli çaresi bulamayız. Bir milyona yakın çocuğumuz ilk okullardadır. Nazari olarak bunun beşte biri olan 200.000 i mezun vermeli idik. Biz, tam teşkilattan 75.000 verdik. Ayrıca üç sınıflı eğitim okullarından da 50.000 kadar mezun aldık.

Karşısında bulunduğumuz zorluk, pasif direnmedir. İlk öğretimin kıymetini kendi anladığımız gibi ve kendi anladığımız ölçüde vatandaşa anlatamıyoruz. Daha fenası, vatandaşa anlatacak olan vazifelilere anlatamıyoruz.

“Kız çocukların hepsini göndermiyorlar; sonunu beklemeden okuldan alıyorlar. Çocuklar, köylünün iş zamanında ailelerine yardım ediyorlar. Fakir olanlar vaktinden evvel çalışmağa gidiyorlar. Vakti, hali yerinde olanlar da bir iki sene okuduktan sonra öğrendiklerini kâfi görüyorlar,, özürlerini ve izahlarını işitirim ve işittiğim her yerde bunları söyleyenleri şiddetle reddederim. “İlk öğretim; ilk öğretim! Bu iş, milletin umumî hayatı ve seviyesile alâkalı bir meseledir. Yüzlerce senede hallonulacak bir dâva, onbeş senede halledilemez. Bütün emekler boştur. Zaten ilk öğretimden evvel, ekonomik durumu düzeltip iyileştirmeli!,, Bunlar da, sözüm ona aydın karasının özürleridir. Hususiyle bu çeşitlerden biri, memleketin bir köşesinde bir salâhiyet başında hele bir vilâyet başında bulunursa, talihsizlik hakikî bir felâket olur. İhmalci ve inanmamış bir valinin ilk öğretimde kusurunun farkına varıldıktan sonra da, iyileşmiş neticeyi ancak dört sene sonra alabilirsi-

niz. Bir senelik fena takip, fena zihniyet, hiç olmazsa, üç sene zararını uzatır.

İlk öğretimde devam meselesini, dâvanın bütün cephelerinden en başta geleni sayıyorum; ve müspet neticeyi her şeyden evvel iş başında bulunan bütün vazife sahiplerinin, hususiyle valilerin, kaymakamların, ve maarif müdürlerinin himmetinden bekliyorum.

Bütün vekâletlerin vilâyetlerde bulunan memurları, ilk öğretimde devam denilen bir meseleden haberdar olmalı ve temasta bulunduğu muhitte bir hayırlı telkin yapmak fırsatı eline geçerse, bundan istifade etmek için hazır olmalıdır. Ancak bu suretle devletin ruhuna yerleşmiş bir inanın ve bir ızdırabın yankısını vatanın bütün ruhlarına vermeğe muvaffak oluruz. Yine bu suretle ilk öğretim için mütehassıs dairelerce takip olunan tedbirler, evvelden tahmin olunamıyan cepheleriyle herhangi bir daireye temas ederse, hiç vakit kaybetmeden kolaylıklarla karşılaşılır. Hususiyle memleketin Adliye cihazının ilk öğretimi bir büyük millî dâva olarak anlamış ve kavramış olması çok feyizli bir tesir yapar.

Üzerinde ehemmiyetle durduğumuz bir büyük dâvanın en uzak köşedeki bir vatandaş üzerinde bile uyandırıcı bir tesir yapmaktan geri kalacağına inanmıyorum. Çocuğu okula göndermemenin veya devam ettirmemenin fenalıklarını ciddi olarak dinlemekle vatandaşın kanaatinde iyilik hâsıl olacağını çok görmüşümdür.

Hülâsa, yukarda saydığım mugalatalı özürleri hiç bir suretle kabul etmiyoruz.

Dahiliye ve Maarif Vekilleri bu sene köy okulları hazırlığında iyi çalışmış olan Valilerimizi memlekete bildirdiler. Memleketin yüce varlığı için bu kadar ehemmiyet verdiğimiz büyük dâvayı kavramakta ileri atılan bu arkadaşları takdir ederken yürekten sevinç duyuyorum. Deprem gibi, elde olmıyan felâketler sebebiyle olmaksızın, açıktan açığa geri kalmış olan valiliklerimizin memlekete bildirildiğini okurken de utancımından ne kadar ızdırıp çektiğimi anlatamam. Bu bahsi, bu senelik bu kadarla kesiyorum. Arada kalan valiliklerimizin gelecek sene hepsinin ilerisine geçeceklerini hayal etmekten büyük zevk duyuyorum.

Valiler, kaymakamlar, maarif müdürleri, öğretmenler, müfettişler, kendi bölgelerinin şehirde ve köyde bütün okullarını tanıyacaklar; her sınıfının kız ve erkek bütün çocuklarımızın sayısını bilecekler; devamsızlık başlıyan bölgeleri, sene sonunu beklemeden evvel derhal farkedecekler; yangın söndürmeğe koşar gibi, hâdise yerine gidecekler ve sene nihayeti büyük müspet neticeyi alıncaya kadar helecan içinde bulunacak-

lar. Devamsızlık hastalığı ancak bu suretle tedavi olunur. Ve eğer arkadaşlarımız kendi sahalardaki bu işle uğraşmak için benim bulduğum kadar vakit ve heves ayırabilirlerse, biz devam meselesini yakın zamanda tamamilé hallederiz.

Bunu hallettiğimiz zaman, memlekelin ve milletin az zamanda o kadar farklı ilerlemesini sağlayacak ana tedbiri nasıl bulmuş olduğumuza kendimiz de şaşakalırız.

Bugünkü halinde, ilk öğretimin devamdan sonra gelen meselesi, Okul binasıdır. Okullarımız, gelen çocukları, hususile ilk sene gelenlerin aynı sayılarda devamını sığdıramıyacak kadar dardırlar.

Biz, köylerde okul binaları işini Enstitüler Kanunu ile bir tertibe bağladık. Şehirlerde okul binaları meselesi de, hususî bir tertibe bağlanmak gereklidir; Alâkalı dairelerin bunu yakın bir zamanda neticelendireceklerini umuyorum. Esas olan fikir köylerde olduğu gibi, şehirlerde de, ilk okul binalarının vatandaş tarafından her vergiden ayrı bir mükellefiyet olarak meydana getirilmesidir. İnsan olarak yaşamak için su ve hava gibi tabii şartlar arasında ilk öğretimi de görürsek, şehirlerin ilk okullarını yapmak için tedbirler ve ölçüler kolaylaşır ve sadeleşir.

Bununla beraber, şehirlerde ilk okul binası eksikliği esas itibariyle ihtiyacın zihnimizde kemâle gelmemiş olmasının mahsulüdür. İlk okul çocuklarının çifte tedrisatlı okullara devam etmeğe mecbur olmaları kadar ağrıya giden bir hadise söyleyemem. Son bir iki senedir, bu duygularımızın şehirlere yayılmak istidadı göstermesinden çok ferahlıyorum.

Bir taraftan kanunî tedbirler ve diğer taraftan anlayışımızdaki ilerleme ile şehirdeki okul binalarının tamamlanması, yakın zamanda sağlam esaslara dayanacaktır.

İlk öğretimin klâsik olan esas tedbiri, öğretmen unsurudur. Şehir ve kasabalarda öğretmen ihtiyacımız mesele halinden çıkmış gibidir. Yani, okul binası yaptıkça içine girecek öğretmenleri bulacağız. Bundan dolayı, kasabalar için daha çok yapı işinde ısrar ediyorum.

Şimdi köylerde ilk öğretimin devamdan başka olan meselelerine geçiyorum.

Köy Enstitülerine altı senedir verdiğimiz heyecanlı emeklerin büyük ölçüde ilk verimini önümüzdeki sonbaharda alıyoruz. Her senebaşı binler sayısı ile öğretmen ve okul elde etmek hayali ile senelerden beri çalıştık. Öyle zamanlar oldu ki, büyük sayıda okulların kurula-

cakları senelere kavuşmak müyesser olacak mı diye, dayanılmaz üzüntüler geçirdik. İşte nihayet büyük dâvanın hasat mevsimi geldi. Şimdi de, en ağır vazife yıllarımın birincisini ve gelecek sene ikincisini geçirmeğe mecbur bulunuyoruz. Üç dört aylık kısa bir zamanda, çividen cama kadar, her şeyin dar ve pahalı zamanında biz, bin yedi yüz elli okulu bir çırpıda açabilecek miyiz? Gelecek yılın üç bin okulunu, yine dar zamanlarda, şimdiden hazırlamak lâzımdır.

Altı aydan beri bu işi takip ediyoruz. Çividen, camdan, çimentodan ve şu kadar misli pahalılıktan evvel çektiğimiz zorluk bölge bölge, yapmağa, yüreğinden inanmış adamlarla, inanmamış olanların farkından ileri geldi. Bir okulun açılması, yeni tertibe göre, bir öğretmen evinin ve beş sınıfa yetecek okulun yapılmasına ve öğretmenin tarlası ve esas âletlerinin tedarik edilmesine bağlıdır. Şimdi valiliklerimiz, bu ihtiyaçları temin ile meşguldürler. Öyle valiler ve kaymakamlar biliyorum ki, yeni okulları açmak için gece gündüz meşguldürler. Dahiliye ve Maarif vekillerimizin açık takdirleri de bu gayretler üzerinedir. Her halde, okulların büyük bir kısmı vaktinde bitecek, az bir kısmı derslerin başlamasına mâni olmayacak kadar eksikli olacak. Pek az bir kısmı da yapılmamış kalacak. Her yapılmamış okul için tenbel ve ihmalcî, bana bir tomar özür hazırlayacaktır. Vereceğim cevabı, adları ve yerleri ile vatandaşlarımız da öğreneceklerdir. Bu sene, işi çok sert ve çok sıkı tutucağız ki, gelecek senenin üç bin okulunun yapı ve hazırlık işlerine şimdiden başlamanın akıllı ve faydalı bir şey olduğu iyice anlaşılın. Her halde, iki üç sene işi çok ciddi takip etmeğe mecburuz.

Bu suretle, bizim idare cihazımız ve anlayışımız senede üç bin ilk okulun açılmasını kolay ve tabii bir iş haline getirdikten sonra, köyde ilk öğretimi sağlam tedbirlere bağlamış olduğumuza inanacağız.

Bu sayede, ilk öğretim, on senede umumî, mecburî kayıtlarının tahakkuk etmiş feyizli, verimli çehresini elde edecektir. Her sene öğrenci sayısı 100 - 150 bine kadar artacak ve on sene sonra 2 milyonu geçecektir.

Köyler için ilk okulların üstünde üç senelik teknik karakterde okulların açılması da, kararlaştırılmıştır. Bu sene bölge bölge, yüzden fazla üst okul açabileceğimizi umuyoruz. Bu ayrı bir bahistir ki, ilk neticeler kendini gösterdikten sonra, daha tafsilâtli bahsetmek sırası gelecektir.

Şimdi bu seneki hesaplaşma sonucu olarak bütün söylediklerimi hülâsa ediyorum.

1 — İlk okullarda devam meselesi mutlaka tedavi edilmek lâzım-gelen büyük bir derttir. Vatandaşlardan dikkat ve ilgi ve bütün devlet memurlarından, hususiyle valiler, hâkimler ve bütün büyük memurlardan en büyük ilgi, takip, telkin ve yardım beklerim.

2 — Şehirlerde ilk okul binaları için hususî tedbirler, yeni kanunlar yolu ile alınacaktır. Onu beklemeden her bölge, mümkün olanı yapmalıdır.

3 — Köylerde büyük sayıda ilk okul açma devrinin ilk yılındayız. Bu yılın imtihanını yüz akıyla geçirmek hepimizin büyük kaygımızdır. Sonbaharda vatandaşlara iyi haberler verebilmenin helecane içindeyim. Gelecek sene için şimdiden hazırlanmak lâzımdır.

Vatandaşlarım emin olsunlar ki, ilk öğretim dâvası üç beş ay sürecek saman alevi cinsinden heveslerle neticelenemez. Biz, senelerce sürececek en kuvvetli irade ve sebatla bir meseleyi takip edecek kabiliyette adamlar olduğumuzun imtihanını milletimize karşı ilk öğretim dâvasında göstereceğiz.

Türk milleti ilk öğretimde göz diktiğimiz amaca vardıktan sonra büsbütün başka kudrette bir varlık olacaktır. İstihsalimiz, yani kazanımız bu sayede çok artacak; memleket yüksek bir teknik kabiliyet edinecek; büyük milletimizin yaradılıştaki kabiliyetleri içinde insanlığın bütün iyi vasıfları engin değerler olacaktır. Çok kuvvetli ve çok kıymetli bir millet olmanın çaresi, ilk öğretimin tamamlanması ile elde edilmeğe başlanır.

MEVLEVİLER ŞEHİRİ

KONYA

Çeviren: S. SUNGUR

Yazan: Cİ. HUART

(69 uncu Sayıdan Sonrası)

XI ci BÖLÜM

XII. ci asrın (1) mütesavvıf filozofları — Şemseddin Tebrizi, Celâleddin Rumî — Mevlevîleri.

Evvelce gördüğümüz gibi, şehrin mahallelerinden birisi, Şemseddin Tebrizi'nin türbesi bulunması dolayısıyla; Şems ismiyle anılır. Celâleddin Rumî'nin ve, hepsi Mevlevî tarikatının müritleri olan sülâlesinin kemiklerini ihtiva eden muhteşem cami'yi gidip görmeden evvel Celâleddin Rumî'nin üstadı ve şah eseri olan Mesnevî'sinde mütemadiyen hürmetle bahsettiği Şems - Tebrizi'nin kabrini ziyaret etmek istedik. Sekiz vecihli ihram şeklinde olan kubbe, tâ uzaktan göze çarpıyor, fakat binanın dik-kate lâyık başka tarafı yok. Bu binaya, şeklini tamamiyle bozan küçük bir mescid ilâve edilmiş, ve içerisi o kadar sıvanmış, dökülmüş, badanalanmış ki duvarlar bütün hususiyetini kaybetmiş. Bu hal, mukaddes sayılan binaların ekserisinde vardır. Müteakip nesiller bunları korumak şerefini kendilerine saklarlar, fakat düzeni bozmak suretiyle!.. Arkeolog, metrük binaları tercih eder, çünkü boydan

boya örülmüş örümcek ağlarının himayesinde el dokunmamış bir köşede belki onu bir keşfe sürükliyecek bir işaret bulur. Badana ile yapılan bozma hiç bir şeye benzemez. Fakat ben, Notre Dame de Paris (2) nin mukaddimesini tekrarlamıyacağım. Yalnız Şemseddin - Tebrizi'nin türbesinde hiç bir kitabenin bulunmadığını işaret edeceğim. Burası sevimli ve çok temiz bir mahalle mescididir. Eğer kubbe olmasaydı burada hiç bir şey Selçukîlerin zamanını hatırlatmazdı. İşte Celâleddin Rumî'nin muhterem üstadı burada yatıyor. Şemseddin Mehmed bin Ali Melikdad Tebrizi'nin hayatı tamamiyle efsane mahiyetindedir, ve bilinen şeyler de ya Celâleddin'in yahud Celâleddin'in oğlu Sultan Veled'in bize naklettiklerinden ibarettir. Celâleddin Rumî, Şems için şöyle diyor: Zahir ilim âlimleri Pey-

(1) XIII. cü asır olacak S. S.

(2) Viktor Hügo'nun meşhur romanı. S. S.

gambere aid şeyleri bilmezler; fakat Şemseddin, Muhammedin sırlarını bilir. Şemseddin yer yüzünün bütün meskûn yerlerini gezmiş bir seyyahdır. O, daima, siyah bir hırka giyermiş.

Şemseddinin bir günde Kayseriden Aksaraya vardığı ve geceyi geçirmek için bu şehirde bir camiye girdiği söylenir. Akşam namazından sonra caminin meyzini onu görür ve hiddetle nerek camiden çıkmasını söyler. Şemseddin: "Ben bir garibim, beni mazur gör," der. Meyzin kabalık ve şaşkınlık eseri olarak bir tokat atar ve iyice döğer. Derviş: "Dilin tutulsun," der ve derhal meyzinin dili tutulur.

Şemseddin camiden çıkar ve Konya yolunu tutar. Caminin imamı ansızın gelir ve meyzinin can çekiştiğini görür. Ne olduğunu sorduğu zaman meyzin işaretlerle bir dervişin onu bu hale koyduğunu söyler. İmam, Şemseddin'in peşinden koşar ve "Kalkal," deresi kenarında ona rastlar, önünde secdeye kapanır ve meyzinin zavallı bir adam olduğunu ve karşılaştığı şahsiyetin kudsiyetini anlamadığını ısrarla anlatır; velhasıl her türlü mazaretlerini söyler. Derviş "Nizamı İlahî benim hükümümü yerine getirdi, bununla beraber onun emniyette olmasını ve ahrette azap görmemesini Allahtan reca edeceğim," der. İmam sevinir ve üstadın talebesi olur; fakat dönünceye kadar meyzin ölür.

Bir gün Şemseddin-i Tebrizî Bağdad'da bir konak kapısının önünden geçerken bir musikî aletinin sesini duymuş, biraz dinlemek için içeriye girmiş. Sofilerin halinden anlamayan ev sahibi, uşaklarından birine, dervişin dövüb dışarı atması için işaret eder. Uşak kılıcını çekip dervişin üzerine atılır. O ande uşağın eli tutmaz olur. Evin efendisi başka bir uşağına aynı emri verir, bunun da eli havada kalır. Bu sırada Şemseddin sükûnetle

evden ayrılır, kimse ona yetişemez. Ertesi gün de ev sahibi ölür.

Bir gün Şemseddin ders okuttuğu medresenin kapısının önünde oturuyormuş. Ansızın oradan bir "cellad," geçmiş, Şemseddin "Bu adam evliyadır," demiş. Yanındakiler: "Hayır, bu, hükümetin celladıdır," demişler. Şemseddin ısrarla: "Eyi ya, demiş, o, bir evliyayı öldürmüş ve, bu suretle onu beden mahbesinden ve binaenaley ruhunu hapseden kafesten kurtarmış." Şemseddin bu evliyayı mesud vaziyetinden dolayı takdir etmiş.

Bir gece Şemseddin ile Celâleddin Rumî medresenin teraçesinde ve içinde kimse bulunmayan boş bir bölmesinde konuşuyorlarmış. Gökte parlak bir Ay varmış. Şehir halkı evlerinin teraçesinde uyuyorlarmış. Şemseddin yanında oturan Celâleddin Rumî'ye dönerek demiş ki: "Zavallılar, bunların hepsi ölü gibi. Allahı düşünmüyorlar, ve onu tanımıyorlar. Erzu ediyorum ki sen; ülûhiyetin bahşettiği sonsuz himmetinle bunları uyandırarsın, ve onlar da bu ilâhî gecenin nimetlerinden biraz nasib alsınlar." Celâleddin Rumî Mekke tarafına döner ve şu duayı okur: "Ey yerin göğün sahibi! Ustadımız Şemseddin'in aşkına şunları uyandır." Derhal mechul bir tarafda büyük bir bulut peyda olur, şimşekler çakar, gök gürleri ve o kadar yağmur yağar ki teraçelerin üzerinde kimse kalmaz ve herbiri elbiselerini toplayarak kaçışırlar. Bu sırada Şemseddin gülümser. Çünkü memnundur.

Hemen hemen تنها olan çarşı arasından geçerek şehre geldiğimizdenberi gördüğümüz mavi ihrama varmak üzere tekrar youlmuza devam edelim. Evvelce de söylediğimiz gibi, etrafı, kilden yapılmış, biçimsiz, boyasız iri tahta kirişlerle üstü örtülü yolun kenarında şerid gibi dizilmiş

ve üstlerinde birer teraçe bulunan basit birer oda gibi olan dükkânlarla çevrili, ve üstü kapalı düz bir yol. İşte Konya çarşısı: Ehemmiyetini kaybetmiş olan ve Mevlevî tarikatının müessisini koynunda taşımak sadetine nail olduğu için vilâyetin merkezi olarak kalan eski paytahtın zavallı antreposu. Biz, Celâleddin Rumî'nin türbesine varmak için bu dükkân yığınının önünden geçiyoruz.

İstanbuldaki tekkelerin ekserisinde olduğu gibi, itilir itilmez açılan, az yüksek bir parmaklıkla örtülü dar bir medhalden, küçük tarhlarla dar yollara bölünmüş olan mermer zeminli bir avluya giriliyor. Bu avlunun etrafında bulunan, her tarafı Türk salonları tarzında süslenmiş, alçak kanapelerle döşeli aynalı ve çiçek saksılı camlı hücreler kabul salonu vazifesini görüyor. İşte burada Ilgın kaplıcalarına gitmiş olan bizim göremediğimiz Çelebinin vekili bizi kabul ediyor. Burada her şey yeniden süslenmiş ve temizdir. Fakat resimler biraz soğuk. İnsan tahta üzerindeki bu eski resimlerin, Şam'ın eski evlerinde olduğu gibi, meyve, çiçek, yahud acaib manzaralar olmasını istiyor. Fakat bunlardan hiç bir iz yok. Dervişlerin getirdiği şerbeti, konuşmasından Rum olduğu kolaylıkla anlaşılan ve vilâyetin defterdarı olan Girid'li bir zatla sohbet ederek içiyoruz. Artık türbeyi ziyaret etme zamanı geldi.

Dışardan bakılınca, burası; birçok benzeri İstanbulda, Bursada ve diğer yerlerde görülen kireçle sıvanmış ve gölgeye rasgelen yerleri biraz sarıya boyanmış bir camiden başka bir şey değil. İşte evvelâ, birbirini takibeden iki sema'hane ki zemini muntazam beyaz tahtalarla döşenmiş, etrafında da seyyahlara tahsis olunmuş beyaz boyalı parmaklıklar; nihayet, bütün

şarkta görüldüğü gibi, Mevlevî'lerin cezbeli hareketlerinin vuku bulduğu sahne. Fakat burada nisbetler o kadar geniş ve büyük ki, başlarında açık kahve rengi külâh bulunan bütün kafiye, ney (saz fülüt) sesile ahenktar gibi. Dipdeki kapı açılınca biz sema' haneye muvazi olarak uzanan oldukça loş geniş bir nef = yan salon'a giriyoruz.

Bu yan salon iki kısma bölünmüştür. Oldukça geniş olan birisinde ziyaretçi serbestce dolaşabilir. İşlenmiş bir parmaklık arkasında kalan diğerinde üzeri kumaşlarla örtülü ve muhtelif büyüklükte ve şekilde keçe külâhlar giyinmiş bir alay müslüman kabirleri ki bunlar bu muazzam mermer âbideye âdetâ bir canlılık veriyor. İşte burada, Selçuk devletinin merkezinde yerleşmiş olan ahlakçı şâir Belh'li Celâleddin Rumî ile oğlu Sultan Veled'ten itibaren şimdiki Çelebinin babasına kadar geçen bütün postnişinler yatıyor.

Biz burada Osmanlı hanedanının Acem şâirlerinin sülâlesine karşı gösterdiği hürmetin izlerini görüyoruz. Bu hürmet dolayısıyladır ki Çelebi, Osmanlı hükûmdarlarının cülûs sırasında, İstanbuldaki Eyyup camisinde onlara kılıç kuşatıyor. Bu, vaktile, İstanbul padişahlarının dedelerinin Konya sultanlarından imtiyaz nişanesi olarak aldıkları davul ve sancağın bir hatırasıdır. Bilindiği gibi Celâleddin Rumî, Orta Asya'da Ceyhun nehrinin biraz ötesinde bulunan "Belh," şehrinde altı rabiülevvel 604 (30 Eylül 1207) de doğmuştur. Efsaneye göre Celâleddin Rumî daha beş yaşlarında iken (3-4) gün sıra ile oruç tutarmış.

Ne olursa olsun, Celâleddin Rumî, İslâm âleminde bir evliya şöhreti bırakmış olan babası Behaeddin'in sıkı terbiyesi altında büyümüştür. Ondört

yaşında iken babası onu Hac etmek üzere Mekke'ye götürdü. İşte bu dindarane seyahattan dönüşte Alâeddin Keykubad her ikisini Konya'ya getirdi. Behaeddin 631 (1233 - 1234) yılında, Alâeddin'in uzun süren saltanatı zamanında öldü. Celâleddin Rumî'ye gelince o da 672 (1273 - 1274) yılında ikişer ikişer kafiyeli şiir kitabını yâni yâni Mesnevî'yi ve muhtelif şiirleri ihtiva eden divanını; bu iki şah eserini Acem edebiyatına bırakarak ruhunu Allahına teslim etti.

Her ne kadar Behaeddin erkenden oğlunu dinî ibadete ve tasavvufî görüşe alıştırdı ise de onu asıl tasavvuf âlemine bağlayan başka bir şahıstır. O da, Şemseddin Tebrizî'dir ki, bunun kabri, evvelce gördüğümüz gibi, Konya'da hürmet görmektedir, Şemseddin Tebrizî ile Celâleddin'in tanışmasına ait tamamile efsane mahiyetinde bir çok menkıbeler vardır. Biz tarih hesabına yalnız şu noktayı kaydedeceğiz: Bu tanışma Konya'da ve Celâleddin'in en yüksek evliya şöhretine sahip olduğu bir zamanda olmuştur. Mesnevî'nin muharriri epey zamandanberi İranın vahdeti vücüt felsefesinin karanlık noktalarile alâkasını kesmişti. İşte bu sırada onun Şemseddin ile tanışması akidesine ve bilhassa hariçten gelenler için bu akidenin en zahirî şekli olan dinî ibadete kat'î bir şekil verdi. Yani, mevlevîlere, Konya'nın büyük evliyasının talebelerine, cihanşümül bir şöhret temin eden garip âyine vücut verdi. Zâhiren malûmat edinmek fakat hakikatte eskimiş ve muayyen bir şekil almış olan başka memleketlerde bulunmayan temaşaya lâyık manzaraların peşinde koşan Avrupalı seyahatçılar, haftada iki defa olmak üzere, umuma gösterdikleri "altı adımlı raks," toplantıları yapan, bu dervişleri tanımazlar. Bu dervişlerin daimî bir dö-

nüşle elde edilen baş dönmesinin verdiği ilâhî ilhamı aramaları her zaman garip görülür.

Fakat eğer «Shakers» ler gibi bazı hıristiyan tarikatlarının ve «Pâris», adındaki diyakosun müritlerinin yaptığı gibi isterik bir sarsıntıda bu ilhamı aramakta tereddüt etmedikleri, Afrikanın şimalinde çok hâkim vaziyette olan Müslüman tarikatlarının aynı maksatlı daha vahşi âyinlere baş vurdıkları düşünülürse Mevlevî âyinleri, sâliklerinin taassubunu tahrik etmeyen ve bugün esas maksadı meraklıların gözlerini ferahlandıran en masum bir âyin olduğu anlaşılır.

Her isteyen Mevlevî olamaz. Celâleddin Rumî'nin hayatını yazan muharrir diyor ki: Bu tarikatta şöyle bir kaide vardır. Buraya girmek isteyen, ilerde tarikat arkadaşı olacak kimselere binbir gün (bu, iki sene dokuz aylık bir zamandır) şu şekilde hizmet etmeğe mecburdur:

Gün	40	Dört ayaklı hayvanları tımarlamak,
«	«	Su çekmek,
«	«	Yatak yapmak,
«	«	Odun kesmek,
«	«	Yemek pişirmek,
«	«	Pazarda alış veriş yapmak,
«	«	Dervişlerin umumi işlerine bakmak,
«	«	Murakebe;

ve daha birçok şeyler, ki bunlar bitince, muayyen müddet gelinceye kadar, bunları yeni baştan tekrar etmek lâzımdır.

Eğer tarikata giren adam birgün bile bu kaideye riayet etmese yenden başlamağa mecburdur. Müddet bitince, ona, bütün günahlarından nedamet etmesi için, abdest aldırılır. Tekke kıyafeti giydirilir ve İsm-i-Celâl okunur. Sonra yatması ve ibadet et-

mesi için bir hücre verilir ve tarikatın usul ve âdâbı öğretilir.

Bu adam, ruhunda safiyet görünüşüne kadar, bu suretle meşgul edilir.

Yâni, herhalde raks, murakabe ve musiki vasıtasıyla, uluhiyetle doğrudan doğruya münasebete girdiğine kanî olununcaya kadar.

Evet musiki. Çünkü Mevlevîler, esas itibarile, musikîşinastırlar. Bunların zikr'ine, (Cezair de «Dikr» denir.) yâni âyin yapmak için toplanmalarına sema' (musiki) denir. Eğer hakikaten musiki ahlâkı tasfiye ediyorsa buna en güzel misâl olarak Belh'li dervişin müritlerinin gösterilebilir. Mesnevî'nin mukaddimesindeki sözlerden daha hüznü söz ne olabilir? Burada şâir, İran sofi'leri gibi mecâzî tabirlerle kudreti külliyyeden ayrılan ve, onu daima yolundan şaşırta bedenin maniaları arasından vücûdu mutlaka kavuşmak isteyen ruhun hazin halini tasvir eder.

«Ney'i dinle, o' ayrılığı hikâye ve ondan şikâyet ediyor. Ney diyor ki: Beni bataklıklardaki sazlıktan kesip kopardıkları zamandanberi benim sesimle erkek, kadın feryad ediyor. Kalbim bu ayrılıştan dolayı delik deşik oldu. Bu, visâl erzusunun sebep olduğu ye'si ifade etmek içindir. Menşeyinden ayrı düşen her kes visâlin vuku bulacağı zamanı bekler.»

«Ben cemiyet için feryad ediyor, ben bahtiyar olanların da olmıyanların da arkadaşımı. Ney'in bu sesi ateşdir, rüzgar değil. Bu ateşe sahip olmayan yok olsun!»

Hüzün, insanı fa'aliyete sevkmez. Yalnız mukaddes rakıslarıyla meşgul olan sâkin mevlevîler, siyasi hayata engel olmamışlardır. ve, ne Babı-Âli'nin toplantıları, ne de Rusya, İngiltere, Fransa, Felemenk gibi, islâmiyete bağlı bir sürü tebeaya sahib oldukları için, müslüman devletleri

sayılabilen devletler üzerinde bir endişe uyandırmamışlardır. Bununla beraber bütün Mevlevîlerin başı ve doğrudan doğruya Celâleddin-Ruminin torunu olan Çelebi, bu gün bile, Osmanlı İmparatorluğunun resmi merasimlerinde bir rol oynamaktadır: İstanbuldaki mukaddes Eyyup camisinde Osmanlı hükümdarlarına, cülûs esnasında kılıç kuşatma şerefi Çelebiye aittir.

Celâleddin Rumî'nin kudsiyetinin şöhreli mucizelere istinad etmektedir. «Menakıb-şerif», de bu şöhreti kurmaya yarayan birçok menkıbeler var. Bu eser, Mevlevîlerin «Altun Efsâne», sidir. Bu Acemce yazmasından bazı hikâyeleri, Mevlevîlerin menşeyini garip bir tarzda aydınlatması dolayısıyla, nakletmemize müsaade buyrulsun. Celâleddin'in zevcesi ve zamanının en temiz kadını olan «Kira hatun», şu vakayı hikâye ediyor: «Bir kış günü üstad, Şemseddin Tebrizî ile birlikte havlet yapmıştı. Celâlettin, Şemseddin'in dizine dayanmıştı. Ben de hayran hayran konuştuklarını duymak için dinliyordum. Birdenbire evin duvarının açıldığını ve altı kişinin hürmetle içeri girkiklerini, Üstadı selâmlayıp önüne bir demet çiçek koyduklarını gördüm. Bu adamlar ikindi namazı vaktine kadar bir şey söylemeden oturdular. Üstad, Şemseddine namaz vaktinin geldiğini ve imamlık yapmasını işaret etti.

Şemseddin «siz varken bu vazifeyi kimse yapamaz», dedi. Bunun üzerine Celâlettin imamlık yaptı. Namaz bitince hediye getiren adamlar kalktılar ve aynı duvarın deliğinden çıkıp gittiler. Ben ise korkumdan bayılmıştım. Kendime geldiğim zaman Üstadın, bu demeti saklamaklığımı, bana tenbih ederek dışarı çıktığını gördüm. Bu çiçeklerin birkaç yaprağını bir attara gönderdim. Bana bu çeşit taze çiçek

görmediklerini söylediler. Herkes hayrette kaldı, ve kış mevsiminde bunların nereden getirildiğini sordu.

Bu çiçekleri, Üstadın son nefesine kadar sakladığı, rivayet olunuyor.

Bir kimsenin gözü ağrırsa ağrıyan yere bir yaprak sürülüyor ve hasta iyileşiyordu. Bu çiçeklerin kokusu ve rengi hiç değişmedi.» Bu esraren-giz altı kişinin Melek olduğunda ve çiçeklerin de cennetten getirildiğinde şüphe yoktur.

Tabib Ekmelüddin, Üstadın müridi olmadan evvel, bir gün evine gitmişti. Celâlettin doktora çok sevdiği on yedi ahbabı için bir müşil ve bir miktar hap yapmasını söyledi. Celâlettin muayyen günde ilâçları almak üzere doktorun evine gitti. Doktor onu karşıladı ve son derece hürmet gösterdi. Üstad, on yedi ilâcı birer birer içti, ve her defasında şu sözleri söyledi: “Rabbül âlemin olan Allaha şükür olsun.” Bū manzara karşısında Ekmelüddin hayretinden birşey söyleyemiyerek donup kaldı. Sonra, Üstâd, medresesine yollandı. Orada bulunan herkes bu vaziyet karşısında hayrette kaldılar, ve riazetle yorulmuş bünyesinin bu ilâçlara nasıl mukavemet edeceğini birbirlerine sordurdular. Celâlettin bir müddet tetebuatta bulundu ve derslerine Ekmelüddinin ilminden bahs ile başladı.

Hastasının peşinden koşan Ekmelüddin Medreseye vardığı zaman onu mihraba dayanmış ve ilmin inceliklerini izah ederken buldu. Doktor, Lâfife olarak şunu söyledi: (Sihhatiniz nasıl!) Celâlettin cevap verdi: “İrmaklar bu ağaçların altından akıyor, (bu, kur’anda cenneti ifade eden bir cümledir ki, öleceğimi anlıyorum, demektir.) Bunun üzerine doktor: “Üstâd su içmezse, bu hal vaki olur.” dedi.

Üstâd, derhal buz getirtti, ve biraz

düşündükten sonra bu buz parçalarını yemeğe başladı. Bunları öyle yuttu ki, ona söylenecek bir söz bulunamadı.

Sonra hamama gitti, yıkandıktan sonra üç gün üç gece devam eden semâ (mevlevilerin raksı) yapmağa başladı.

Bunun üzerine Ekmelüddin sarığını yere koydu (bu, ümitsizliğin ifadesiydi) ve feryad ederek: “talih hiç kimseye böyle bir hal nasip etmemiştir. Demek ki Celâlettin ulûhiyetle münasebetedir.” dedi. Aynı anda kendi ve çocukları Üstada mürid oldular. Ekmelüddin bu hadiseyi diğer doktorlara anlattı. Bunların hepsi de Celâlettinin müridi ve mü’min oldular. Celâlettinin hakikaten Allah ve bir ilâhi doktor tarafından yardım görüğünü tastik ettiler.

Birgün Emir Pervane (I) yahut devler veziri şöyle demişti: “Üstâd öyle bir saltanattır ki bunun benzerinin asırlardan beri görülmediğini zannederim. Fakat müritleri fena insanlardır ve gevezedir. Tesadüfen dervişin bir ahbabı orada bulunuyordu. Bu sözlerden müteesir olarak daha fazla tahammül edemedi, bu sözleri Üsdata anlattı. Üstadın diğer doslarının da canı sıkıldı. Celâlettin vezire derhal şu kâğıdı yazdı.

“Eğer benim müridlerim eyi insan olsalardı, ben onların müridi olurum. Onlar fena insan oldukları için değişsinler, iyi insan olsunlar ve iyi insanların tarikatına girsinler diye ben onların Üstâtlığını üzerime aldım.” Vezir bu kâğıdı okuyunca itikadı bin kere daha arttı, kalktı, yaya olarak üstâdın yanına gitti ve affını rica etti.

Rivayet olunur ki bir gün Vezir,

(I) Meşhur Selçuk veziri Muinüddin Süleyman Pervane. S. S.

bütün devlet büyükleri’nin hattâ Sultan Rüknettinin de bulunduğu büyük bir toplantı yapmıştı. Saz eğlencesi gece yarısına kadar devam etti. Sultan, yorulduğunu anlayarak vezirinin kulağına eğildi dediki “eğer musiki durursa dinleniriz,, Celâlettin derhal işaret verdi, saz durdu; fakat Şeyh Abdurahman Şeyyad gürültü yaptı ve bağırmağa başladı.

Sultan tekrar vezire dedi ki: “Bu derviş ve saygısız adam! hiç rahat durmuyor.” Kendi fikrince bu, o Şeyhin, Celâleddinden daha fazla vecd içinde bulunduğunu ifade ediyordu, çünkü durmuyordu.

Celâleddin bu gizli düşünceyi sezin-

ce şeyhe dediki: “Sizin vücûdunuzda öyle ufak bir kurt var ki sizi cehenne me sevk ediyor, size bukadar gürültü yaptıran da budur. Bundan dolayı siz rahat edemediğiniz gibi evliyaların konuşmasına da bir an bile tahammül edemiyorsunuz. İçinde ağzı açık bir canavar taşıyan, daima gürültü eden ve gururunu okşayan adam nasıl rahat durabilir.”

Sultan Rüknettın iki defa kendi zihninden geçen fikrin okunması gibi bir mucize karşısında kalınca Konya’nın büyük Üstadının samimî bir müridi oldu .

(Arkası var)

GARBİ ASYA VE ANADOLU AKVAMI KADİMESİNİN DİNLERİ TARİHİ

N. F. BAŞTAK

(Baş tarafları evvelki sayılarda)

5 — *Şarkta mabudelerin tavaşi rahipleri*: Eger zan ve tahmin üzerine müstenid olan bu tarz-izah doğru ise Asyanın diğer feyz ve bereket mabudelerinin niçin bir takım tavaşi rahipler tarafından mazharı hizmet olduğunu kolayca anlayacağız. Bu dışı mabudeler, kendilerinin lâhutî aşıklarını teşahhus ettiren erkek, rahiplerinden hayırkâr vazifelerini eda ettiklerinin bürhamını isterlerdi.

Bu mabudelerin, dünyaya hayatı nakil ve isal etmeden evvel, bizzat kendilerinin tenasülî kudret ile hali işbaa gelmiş olmaları iktiza ediyordu. Kendilerine böyle hâdim rahipler tarafından hizmet edilen mabudeler meyânında bilhassa Efes şehrinin büyük "Artemisi,, ile şimali Suriyenin "Hiyerapolis,, şehrindeki büyük "Astarte,, zikr olunabilir; Bu sonuncunun mabedi ki, Asuriye'li, Babil'li Arap ve Fenikeli birçok hacıların hediyelerini de alıyor ve bir takım tekaddümelerle zenginleşiyordu, en şanlı günlerinde ihtimal ki bütün şark mabedlerinin en meşhur olanı idi. Halbuki "Astartenin,, hâdim rahipleri "Kübele'nin,, kine okadar sıkı bir surette müşabih idiler ki bazıları bu ikisini birbirine karıştırmışlardır.

Bu rahiplerin dîni hayata intisap ve hasrı vücut edişleri aynı teferruata arz ediyordu.

Hiyerapolis de senevî icra edilen büyük bayram ilkbaharın bidayetine tesadüf ediyordu. Suriyenin ve mücavir nahiyelerin akvamı mabetde kalabalık bir cemaat halinde sıkıştırdı. Fülüt ve davul sesleriyle hâdim rahipler, bıçaklarla etlerini yararları. Son derecesine varan dîni tenebbüh ve heyecan bir med gibi tedricen ilerliyerek artıyor, tevessü ediyordu. Bayrama sırf te'mini - huzuzat için gelmiş olan temaşagerlerden bir çoğu orada asla hatırlarından geçmemiş ve kat'iyyen niyet etmemiş oldukları şeyleri yaparlardı. Herkesin şiryanları musikinin sesile hemâhenk olarak çarpışıyor; Akıtılan kanlar gözleri bir miknatis gibi cezb ediyordu. Bütün elbiseler çıkartılıyor; bağırarak, sıçrayarak gidilip hazır bulunan kılınçlardan biri yakalanıyor, ve derhal muvacehe nasda kat'î uzuv ediliyordu. Sonra, erkekler şehre yayılarak ellerindeki kanlı uzuvları havada sallayarak, önünden çılgınca bir halde geçtikleri evlerden birine yahut diğerine fırlatıp atarlardı. İkametgâhları bu

suretle ta'ziz ve tevkir edilmiş olan âileler Gallere kadın elbisesi ve kadın tezyinatı tedarik ve ita etmeğe mecbur idiler. Gallerin, bu elbiseleri bütün müddeti hayatlarınca giyinmeleri icap ediyordu. Gürültü patırdı ve heyecan bir kere sükûnet bulupda insan kendisine geldiği zaman, geriye alınması mümkün olmayan kurbandan dolayı hiç şüphesiz çok defa acı tezallümler ve ebedî teessüfler etmiştir.

Roma şairlerinden Catulle meşhur şiirlerinden birisinde, müteassıp bir dînin bu çılgınca nöbetlerinden sonra okadar tabii olan beşeri hissiyatın avdetini pek güzel bir surette takdir etmiştir.

6 — *Atis'in cenaze merasimi ve tekrar dirilmesi*: Suriyeli gayretkeşlerin bu muvazi misâli şu fikri te'yit ve taklit eder ki o da Kübele'nin buna müşabih olan ibadetinde, erkekliğin kurban edilmesi (Kan günü) nde, mabudenin şerefine olarak ilkbaharda ve itikat edildiğine göre, mabudenin aşıkının kanının damlalarından husule geçmiş olan menekşelerin çamlar arasında açıldığı bir zamanda vukua gelmekte idi. Hattâ Atis'in kendisini bir çam ağacının altında hâdim etmesi vak'ası bile hiç şüphesiz Atis rahiplerinin aynı işi onun bayramında menekşelerle tetviç edilmiş olan mukaddes ağacın altında icra etmelerini izah için temsil edilmiştir. Her halde, hemen hemen muhakkaktır ki, (Kan günü) nde bir resim ile gösterilmiş olan Atis için ağlanır ve müteakiben defnedilirdi. Böylece mezara konulmuş olan resmin ağaca talik edilmiş olanın aynı olacağı ihtimal dahilindedir. Bütün nevhâ (ağıt) devresi esnasında ibadatkârlar ekmek yemezlerdi, çünkü söylendiğine göre Kübele Atis için

ağladığı esnada böyle yapmıştı. Hakikat halde ise bu, şu sebepten ileri geliyor du ki; dîni bir anane, Harran kadınlarına Tammuz - Temmuz için ağladıkları esnada, değirmende öğütülmüş olan her şeyin yenmesini men ediyordu. Böyle bir anda ekmek yahut un yemek mabudun, yaralanmış ve parçalanmış olan vücudüne karşı hürmetsizlik irtikâbı gibi telâkki edilmişti; ve yahutta oruç, sacramental taam için bir hazırlık idi.

Fakat gece olunca, dindarların elem ve kederleri meserrete tahavvül ederdi. Cerhel bir ziya bütün karanlıkları yırtardı; Kabir açılır; ve mabut faniler arasında ayağa kalkardı; Ve rahip, ağlamakta olan dindarların dudaklarına belsem sürerek, kulaklarına yavaşça selamet haberi meserret averini fısıldardı.

Rahibin telmizleri mabudun ba'süba'del-mevtini, kendilerine yapılan mezarda çürüdüktan sonra tekrar muzaffer bir halde oradan çıkacakları hakkındaki va'di selâmladıkları gibi selâmlarlardı. Ertesi gün yâni "İtidâli rebîi,, ye tesadüf eden Martın 25 ci günü, mabudun ba'sü ba'del mevti şevk ve sürur heyecanları içinde tebcil edilirdi.

Roma'da ve ağlep ihtimale göre, başka yerlerde de tebcil bir karnaval şeklini alıyordu. Bu, şevk ve sürur bayramı (Hilaria) idi. O vakit fuhs ve sefahat umumî bir şekil alırdı. Herkes hoşuna giden şeyi yapmakta ve söylemekte serbesti. Halk, tebdil kıyafet etmiş oldukları halde, sokaklarda gezinirlerdi. Ne kadar yüksek ve ne kadar mukaddes olursa olsun, hiç bir rütbe yoktur ki en vazî bir vatandaş tarafından, ceza görmeksizin gasbedilmesin. İmparator "Commode,, un zamanı saltanatında süikastcılardan

müteşekkil bir cemaat imparatorun hassa alayının üniformasını giyinmek için bu bayramdan istifade etti; Ve böylece halkın arasına karıştı ve imparatoru hançerlemek için ona yaklaştı; Fakat süikast muvaffak olamadı. Hüzün ve yeis içine müstağrak Alexandre Sévère bile bu şevki sürür gününde kanaatkârane sofrasında bir sülün bulundurulmasına müsaade ederdi.

Ertesi gün 26 Mart istirahate tahsis edilmişti ki bundan evvelki yorucu günlerin tahrikât ve tenbihatından sonra böyle bir gün faydasız olmasa gerektir. Nihayet Roma'da bayram Almo çayına kadar alay halinde bir gezinti ile nihayet bulurdu. Öküzler koşulu bir küçük araba mabudenin, yüzü çentikli bir siyah müşekkel heykelini taşırdı. Mabude, ön tarafta yalınayak yürüyen asilleri takiben gürültülü kavallar ve trampetler musikiysi müterafik olarak ağır ağır ilerler: Mabude "Capéne,, kapısından çıkar ve böylece, tam Roma surları altında Tiber nehrine dökülen Almo çayının kenarına iner. Orada, erguvanî bir elbise giyinmiş baş rahip arabayı heykeli ve diğer mukaddes eşyayı ırmağın suyu ile yıkar. Bu yıkamalardan sonra araba ve öküzler taze ilkbahar çiçekleriyle süsletilir. Artık meserret ve şevku - şadümaniden başka bir şey teneffüs edilmez, hiç kimse dökülmüş olan kanları düşünmez, bizat hâdim rahipler bile yaralarını unuturlar.

7 — Atis'in sırrî ayinleri:

Atis'in her sene ilkbaharda tebcil edilen ölüm ve tekrar dirilme bayramı bize bu suretle kendini göstermektedir. Herkesin görüp bildiği bu me-

rasimden başka onun ibadeti, bazı gizli yahut tasavvufî merasim ve menasiki de ihtiva ediyordu ki, ağlep ihtimale göre bunların gayesi, mü'mini ve bilhassa acemi rahibi, mabudu ile daha sıkı ve samimi bir münasebet ve itisale koymak idi. Bu sırrî ayinlerin mahiyeti ve onların tarihi tebcili hakkındaki malûmatımız maalesef pek gayri kâfidir.

Öyle görülüyor ki bu âyinlerde "Sacramental,, bir ta'am ve bir kan vaftizi var idi. Bu "Kudas,, ile acemi mürid, bir davulda yiyerek, ve bir zilde içerek sırrî âyinelere intisap ederdi. Bu iki âlet Atis'in ihtizazlı orkestrasında hâkim bulunurdu.

Müteveffa mabud için yapılan ağıtlara, nevhalara refakat eden orucun gayesi ihtimal ki, Kudas âyini icra eden vücudu, kendisini telvis edebilen her şeyden, mukaddes unsurlara temas ettirerek, temizleyerek mukaddes Kudas âyini alabilecek hale getirmektir. Valfiz için başına sırmalı bir taç geçirilmiş ve şeritlerle ihata edilmiş olan mü'min, zemini ağaçtan bir ızkara ile örtülmüş olan bir çukura inerdi. O vakit iskaranın üzerine, başı çiçekten çelenklerle süslenmiş ve alnı üzerinde sarı bir gül şaşaapaş olan bir buğa sevk edilirdi. O orada mukaddes bir mızrak ile öldürülürdü. Sıcak ve dumanlı kan, aralıklardan sel halinde akar ve yayılırdı. İbadetkâr, bunları mutaassibane bir tehâlük ve isticâl ile, vücudunun bütün aksamile ve elbisesile toplardı. O vakit çukurdan tamamilen kanla mülemma' ve her tarafından kan damlar ve tepeden tırnağa kadar kırmızı bir halde çıkar, ve bundan dolayı da arkadaşlarının hürmet ve ta'zimine, hattâ teabbüdüne, kesbi istihkak et-

miş bulunurdu. Çünkü onun, buğanın kanı ile yıkanarak bütün günahlarından tetahhur etmiş ve bu suretle yeniden ebedî, hayata doğmuş olduğuna itikat edilirdi, Mü'min, yalnız süt per-kizine tâbi tutularak bu yeni doğuş fikri batılı bir müddet için daha temdit edilebilirdi. Nasıl ki yeni doğmuş olan bir çocuk da bir iki sene yalnız süt ile tegaddî eder. Mü'minin taze hayat bulması, mabudunun da taze hayata mazhar olduğu bir âne, yani "İtidali rebîye,, tesadûf ederdi

Öyle görünüyor ki, Roma'da, yeni doğuş ve buğanın kanı ile bütün günahlardan kurtuluş merasimi, (Vatikan tepesinin üzerinde, şimdi "Saint - Pierre,, ismindeki büyük kilisenin mebni bulunduğu mahalde, yahut oraya pek yakın bir yerde, Phrygia mabudesinin mabed — sanctuaire'inde tebcil edilirdi.

Saint — Pierre kilisesi, 1608 - 1609 senelerinde tevsi edildiği zaman bu âyin ve menasike müteallik bir çok kitabeler bulunmuştur. İtikatı — batıların bu barbar tarzının merkez olmak üzere Vatikandan bed' ile Roma imparatorluğunun diğer bütün aksamina intişar ve inşia' ettiği görülüyor. Gaule'de ve Almanya'da bulunmuş olan kitabeler, vilâyetlerdeki mabedlerin merasim ve menasiklerini Vatikanınkinden ahz ve iktibas ettiklerini ısbat ederler. Aynı menba' bize şunu da öğretiyor ki, husyeler de, tıpkı buğanın kanı gibi, bu merasimde ehemmiyetli bir rol oynuyordu. Ağlep ihtimale göre bu uzuv feyz ve bereketi davet ve yeni intaş ta'cil için kuvvetli bir sihir gibi telâkki edilirdi.

Hayatı Nebatiyye olmak itibarile ATYS

1 — Atys ibadetinde çam'ın mukaddes tabiatı:

Atys'in ağaç cinni "Esprie de l'arbre" olmak itibarile haiz olduğu orijinal hasıysa, çam ağacının onun menakıbında, merasim ve menasikinde ve ona müteallik âbidelerde oynadığı rolde vazihan görülür. Onu, çama tahavvül etmiş bir mevcudü beşerî olarak gösteren hikâye, esatirde ancak saklanabilmiş ve pek sık görülmüş olan, eski itikatlara tatbik edilmiş bir akliyye "rationalisma,, tecrübesinden başka bir şey değildir. Ormandan menekşeler ve yün şeritlerle müzeyyen çam ağacı getiriliyor, nitekim âdât ve itikatı — hazıradâ da bu suretle "Mayıs ağacı,, yahut "Yaz ağacı,, getirilmektedir. Çama raptedilen resim, ağacın "cinni,, olan atys'in bir timsalinden başka bir şey değildir. Ağaca raptedilen resim, bir sene muhafaza edilir, sonra yakılırdı. Mayıs ağacı ile de bazı defa aynı şey yapılmakta olduğu görülmektedir. Ve, çok defa, buna mümasil olarak, hasad mevsiminde yapılmış olan, buğdaya müvekkil cinnin resmi de gelecek senenin hasadında, yeni bir resimle değiştirilinceye kadar, muhafaza edilmektedir. Bu kabil âdetlerin menşe' itibarile gaye ve maksadı hiç şüphesiz, hayatı nebatîyyeye müekkel olan cinni, bütün sene zarfında tutmak idi. İhtimal ki, onun, (Çam ağacı'nın vadilerde sonbahar gelince şaşaaları solan ormanların fevkinde, dağ silsilelerini tetviç eden, daimi surette koyu yeşil renkteki tepesinin manzarası, onlara (Kübele ve Atys) dinî ibadetkârlarına) onu, daha lâhutî bir ha-

yatın makarrı gibi, mevsimin hazin ve ye'sâver faniliğinden ve sebat-sızlığından kurtulan, ve kendisine temas etmek ister gibi ona doğru alçalmış olan semanın aynı daimi ve ebedî bir şey gibi arzı çehre ediyordu. İhtimal aynı sebepten dolaydır ki sarmaşık Atys'e tahsis edilmiş idi.

Şurası malûmdur ki Atis'in hadım rahipleri, sarmaşık yapraklarını temsil eder bir şekilde vücutlarını tevşim ederlerdi.

Çam ağacının mukaddesiyetinin diğer bir sebebi de onun faydası olabilir. Çam kozalakları ceviz gibi kabili ekil daneleri ihtiva ederler; bunlardan gıda gibi, zamanı kadimden beri istifade edilmekte bulunmuştur. Hâlâ Romada fakir kimseler onu yerler. Bundan başka, bu tanelerden şarap da istihsal olunurdu; bu cihet Kübelenin merasim ve menasiki-dîniyesinde görülüp mütekaddiminin Dionisos ibadetinde görülenlere benzettikleri iyşü işret ve şevkûtarebleri, kısmen izah edebilir. Nihayet, ihtimalki çam kozalaklarına, kuvvei inbatiyenin ve feyzü bereketin timsalleri, yahut daha iyisi âletleri nazarile bakılabilir. İşte bundan dolaydır ki Thesmophories bayramında (*) velûdiyet ve feyzü bereketin âmilleri ve timsalleri olan domuzlar vesaire gibi onları da yerin kuvvei inbatiyesini arttırmak ve kadınları gebe bırakmak için (Demeter'in) mukaddes rakıs halkaları içerisine atarlardı.

2 — *Buğday mabudü olmak itibarile Atis :*

Aşikâr bir surette şuna itikat ediliyorduki Atis umumiyet üzere ağaçlara müekkel cinler gibi, yerin meyvaları üzerinde bir tesir icra ediyordu, yahut da, hattâ buğdaydan ayrıl-

mayor, onunla tek bir vücut teşkil ediyordu.

Onun ünvanlarından biri "pek velût," idi, Ona "hasat edilmiş buğdayın yeşil (yahut sarı) başağı," da denilirdi; Onun çektiği ıstırahatın ölümünün ve ba'sü ba'del mevt'in hikâyesi, kemâle ermiş buğday tanesinin orakçı ile yaralanması, ambara defnedilmesi ve yere ekildiğinde tekrar hayata avdet etmesi şeklinde şerh ve tefsir edilirdi. Atis'in Roma'da "Latran," müzesinde bulunan bir heykeli onun hasat ile ve bilhassa buğday ile olan münasebetini vazih bir surette göstermektedir; Atis orada, elinde bir deste başak ve meyve olduğu, ve başında çam kozalaklarından ve nar ile diğer meyvelerden müteşekkil bir çelenk bulunduğu halde tasvir edilmiştir. Orada Atis'in başındaki Firikya külâhı - Bonnet Phrygien'nin tepesinden buğday başakları fırlıyordu. Aynı fikir, hafif bir tadilat ile bir Arşigalin (yâni Atis'in, bir baş rahibinin) küllerini ihtiva eden bir taş küp üzerinde de ifade edilmiştir. Küpün üst kısmı kabartma olarak buğday başakları ile tezyin edilmiş ve bunların da üzerinde bir horoz bulunmuştur ki bunun da kuyruğu buğday başaklarından teşkil edilmiştir.

Aynıyle Kübele de, hasatları himaye eden yâhut onlara muhalefet eyleyen bir feyzü bereket mabudesi gibi tasvir edilirdi. Gol hattasındaki Autun (Augutodunum) şehrinin sâkinleri mabudenin resmini, tarlaların ve üzüm bağlarının kuvvei inbatiyesini arttırmak için, bir araba üzerinde taşırlar ve onun karşısında raks ederler ve şarkı söylerlerdi. Biraz evvelce görmüş idikki italya da müstesna derecede mükemmel bir hasat, mabude (Büyük Ana)nın vürudüne hamledilmişti.

Mabudenin heykelinin bir ırmakta banyo ettirilmesinden ibaret olan menasik, pekâlâ iyi hasat elde etmek için mebzul yağmurlar husulünü temine ma'tuf bir sihir olabilir İhtimal ki, mösyö Hepding'in teklif ettiği veçhile, Kübeleyle Atis'in izdivacı, Afrodit ile Adonis'inki gibi, bayram esnasında gösterilmiş idi. Bu izdivacı takiyb eden banyo, beşerî izdivaçlarda kesirülvuku' olan, gelinin merasim ve menasik icabı olarak bir guslü bir tetahhurü idi. Afrodit' te (Adonis) le birleşmesinden sonra, banyo yapmış olmakla tanınmış idi. Kezâ Demeter'de Poseidon'la birleştikten sonra böyle yapmıştı. Héra, Zevs ile izdivacından sonra Burrha nehrinin

menbalarında yıkandı, ve her sene Kanathos'un menbaında yıkanmak suretile bekaretini istirdat ederdi.

Kübele ve Atys'in ibadetkârlarının riayet ettikleri perhiz, her ne olursa olsun, bu mabutların lâhutî hayatının yerin meyvelerinde ve bilhassa bunların toprak içinde saklı buldukları zemanki hallerinde tezahür ettiği itikadına atf ve isnad olunabilir. Müminier. domuz ve balık etleri müstesna olmak üzere et yiyebilirlerdi, fakat hububat ile sebzelerin köklerini ekletmek onlara memnu idi. Yalnız nebatatın sakı ile yüksek aksâminin istimaline müsaade edilmişti.

(Sonu var)

BÜYÜK ZAFER BAYRAMI

30 Ağustos günü; saat 15,30 da evimiz sinema salonunda toplanan Vâli, Mevki Komutanı, subaylar, rüesayı memurle muallimler, Askerî Okulların son sınıf talebeleri ve çok kalabalık bir halk kitlesi tarafından; geçen senelerden çok üstün bir şekilde kutlandı.

Evimizin Küçük - Büyüklerinden müteşekkil orkestrası ile yeni teşkil edilen bando'sunun çaldığı ve koca binayı dolduranların da iştirâk ettikleri İstiklâl marşı ile başlayan bu törende: Askeri Ortaokul müdürü Kurmay Binbaşı ZIYA KILIÇALP, günün ehemmiyetini ve Dumlupınar zaferinin cereyan tarzını harita üzerinde çok açık bir ifade ile anlattı.

Bundan sonra Lise'den iki talebenin büyük zaferi canlandırılan şiirleri dinlendi, ve temsil kolumuzun çok muvaffak olduğu KAHRAMAN piyesile törene son verildi.

BÜTÜN MUALLİMLERİMİZİN FELSEFİ KÜLTÜRE İHTİYAÇLARI

Yazan: M. MUHLİS KONER

İzmir Kız Muallim Mektebi Müdürü kıymetli üstad Rahmi Balaban'ın bana göndermek lutfunda buldukları (Filozofi vasıtasile orta tedrisatta Reform) adlı Alfret Fuyyeden terceme edilen kıymetli eseri büyük bir dikkat ve sonsuz bir zevkle okudum. Pek haklı olarak üstad, mekteplerimizde gerek edebiyat ve gerek Fen derslerinin aslı mihverini Felsefe ve terbiyenin teşkil etmesi zarurî olduğunu kıymetli kitabında uzun uzadıya izah ediyor. Ben de ötedenberi bu nokta üzerinde daima düşünür ve edebiyat, bilhassa fen muallimlerimizin felsefe ile hiç alâkalanmadıklarını ve bu yüzden derslerinin terbiyevî mahiyetten uzak kuru bir takım tasnifler ve formüller içinde geçtiğini gördüğümce daima teessür duyar ve genç neslin fikrî terbiyesinde bu yüzden derin bir noksanlığın devam edip gitmekte olmasına acırdım.

Düşüncelerimin kıymetli bir eserde çok mufassal, çok ilmî bir şekilde açıklanması bana büyük bir itminan verdi. Şimdi bu bahse daha kuvvetli bir kanaatla tekrar

giriyorum. Malûmdur ki felsefe, birçok uzun izahlardan, müphem mücerret fikir ve sirkülasyon'lardan kat'ı nazar bir şeyin iç yüzüne, hakikatine ulaşmak tefahhüsüdür.

Mesele böyle olunca felsefe kültüründen mahrumiyet demek her şey üzerinde zihnin daima satıhta dolaşması demektir.

Şimdi riyaziye ve fen denilince onun dış yüzü bir takım formüller ve tasniflerdir. Fakat iç yüzü yâni onun felsefesi diğer ilimlerle beraber hissesine düşen hakikat ve mahiyet meselesini araştırmadır.

Şimdi gelelim orta tedrisat meselesine:

Felsefe kültürünü almış bir fen hocası talebesine derslerini okuturken onların dimağlarını bir malûmat deposu haline sokmaz. Şüphesiz formüller ve tasnifler olacak; fakat onlar münferid birer malûmat yığını halinde değil her an terkip edilen ve nihayet zihni tekâmülün hergün bir merhalesini aşan terbiyevî bir mahiyet almış olacaktır.

Edebiyat tedrisine gelince : Bilhassa edebiyat hocası için felsefe kültürü katî bir zarurettir.

Edebiyat birçok vasıflarından kat'ı nazar estetik bir zevk yaratmak gayesine doğru gideceğine, edebiyat tarihi ise bir cemiyetin herhangi bir devirdeki halinin bir ma'kesi olmasına göre onu tam aksettirmek için edebiyat mualliminin estetiğe, sosyolojiye, tarih felsefesine vukufu şarttır. Her hangi bir devrin edebî vasfını ve nihayet karakterini talebesine anlatacak edebiyat hocasının saydığı felsefî kültürden mahrumiyeti edebiyatı ve edebiyat tarihini terkipsiz bir gramfon pilâğı, bir ismi-has'lar, bir tevellütler tarihi haline sokar ki böyle bir tedris genç dimağları perişan edecek bir ezber yığınından başka bir şey değildir ve bugünkü belenilen yarın unutulmağa mahkûmdur. Halbuki felsefî kültüre sahip bir muallim edebiyatı estetik bir zevk menbaı yapar. Şiir ve nesir bütün metinlerin iç yüzündeki derin hasasiyeti anlatır. Her devrin mümeyyiz vasıflarını kuvvetli bir terkipçilikle tamamen aydınlatır. Her

devir okudukça genç dimağlar kendilerini o devrin içinde sanırlar ve nihayet hergün biraz daha mütekâmil bir varlık içinde son asrın zevkine ulaşırlar.

Fende, edebiyatta böyle olan tedrisat, nihayet içtimaî ilimlerle de felsefenin meşalesile aydınlanmağa mecburdur. Hukuk, iktisat velhasıl bütün sosyal ilimler kuru teori ve maddeler halinde okutulursa usandırıcıdır. Felsefeci bir hukukçu, yine felsefe kültürü almış bir iktisatçı genç dimağları yıpratın uzun tasniflerden sakınarak hukuk ve iktisadın bütün bahislerini bir terkibi zihniyetle okutur.

Elhasıl her ders felsefe zevkini tatmış bir muallim huzurunda ne çekici bir kuvvete mâliktir. Neticce olarak şunu söyleyelim ki, bilhassa orta tedrisatta, liselerde gaye, olgun bir genç nesil yetiştirmek olmasına göre, evvelâ onları yetiştireceklerin kendilerinde olgunluğun, kemâlin en yüksek mertebesi olmalıdır.

Kendisi olmamış olanlar nasıl olgun bir nesil yetiştirirler.

KADI ABDURRAHMAN PAŞA

Hayatı ve İcraatı

MUZAFFER ERDOĞAN

(Baştarafı 68 — 69 uncu Sayıda)

Kadı Abdurrahman Paşa, Osmanlı hükümdarının emri ile iki tuğlu vezir olarak Konya'ya geldiği sıralarda bir ramazan günü memleketin yüze gelen 160 - 180 tanınmış zatını konağında tertip eylediği bir iftar sofrasına davet etmişti. Bunlardan bir bölümü Kadı Abdurrahman Paşa yönünden yapılan davete icabet etmişlerse de bir kısmı iştirâk eylemek istememişlerdi. Yerli halk arasında ötedenberi söylenmekte olan rivayetlere inanmak lâzım gelirse gidenlerin hemen çoğu birbirlerinden haberi olmaksızın Kadı Abdurrahman Paşanın buyruğu ile boğdurulmuş, cesetleri ise kendi yönünden kazdırılan çukurlara atılmıştı. İlk bakışta onun bu günkü düşünüş ve inanışlarımıza bir az aykırı gibi görünen bu hareket tarzı, yukarıda bilmünasebe kaydeddiğimiz Adana valisi Said Paşanın kapuçukadarı ağaya gönderdiği arzıda zikrolunan kayıtlarla aşağı yukarı uygun gelen bir mahiyet arzemesi dolayısıyla, pek te vukuu imkânsız olan bir hadise addolunamaz. Neticcede halk üzerinde çok fena bir tesir bırakan bu olaylar, onları ister istemez Kadı Abdurrahman Paşaya karşı ayaklanmaya ve hattâ silâhlanmaya mecbur etti. Başlarında Konya'lı Bekir Ağa (40) olduğu halde

hep birlikte onun kuvvetleri üzerine hücum ile çarpıştılar ve bu çarpışmalar esnasında her iki taraftan bir çok kimseler telef olup gitti. Fakat en sonunda galebeyi halkın kazanması üzerine vali bulunan Kadı Abdurrahman Paşa kendisinde daha fazla mukavemet imkânını göremiyerek kurtuluşu kaçmakta ve sığıntı mahalli olarak ta Konya'daki Şerefeddin Camiini bulmakta gecikmedi. Şimdi burada halkın, aleyhinde hep birlikte, ayaklanması üzerine Şerefeddin Camiinde sığınan Kadı Abdurrahman Paşanın Bekir Ağa ile olan konuşmalarını Şem'inin ağzından bir kere daha dinliyelim :

bası, Veled İzbudak'ın bir aralık Bekir ağanın hafidi Ali efe. ye söylediğine göre, evlâdı Mevlâna'dan olup 1026 (M. 1617) de ölen ve Üçler mezarlığına gömülen Halil Çelebidir. Anası ise Karamanın İlisıra köyünden afif bir kadın olup kocasının yanında medfundur.

Konya'nın sıbyan mekteplerinde ve bir az da medresede okuyan Bekir ağa, bir aralık İstanbul'a giderek askerler arasında cesareti ve doğruluğu ile kendisine büyük bir şöret temin etmişti. Bir müddet sonra oradan tuğsuz vezir olarak Konya'ya mütesellimlikle gelen bu zat Napolyon'un Mısır seferi esnasında Akkâ muhafızı Cezzar Ahmed Paşa'ya Konya'dan giden askerinin başında bulunmuştu. Bekir ağanın Cezzar paşaya yardıma gidişini Konya'lı bir Halk şairi bir destanla uzun uzadıya anlatır.

O' Kadı Abdurrahman paşa'dan bir müddet sonra Konya'ya vali olarak gönderilen Çerhacı Ali paşa yönünden Ali Bey Hüyüğü civarında bir yerde namaz kılariken 1811 (H. 1226) tarihinde şehit ettirildi, mezarı oradadır

40 — Bu gün Konya'nın tanınmış ailelerinden birisi olan Ağazadelerin ceddî olduğu söylenen Bekir ağa, 1165 (M. 1751) tarihinde Konya'da civar mahallesinde doğmuştur. Ba-

Bekir Ağa der ki ey kadı paşa
Şimdi oyununla çıktın mı başa
Eğer yiğit isen çık indi dışa
Cenkedelim senin ile bir zaman.

Kadı paşa der ki değilsin dengin
Benim bu âlemde var mıdır rengim
Hiç kıyas götürmez bilirsin cengim
Dön git arzın ile eğlenme heman.

Bekir Ağa der ki ağalarım var
Birin koyuversem beş ordu bozar
Kelleni istedi huzuru ahzar
Sana necat yoktur ey Abdurrahman.

Kadı paşa der ki mülûk idim ben
Ben Konyayı yerken nerde idin sen
Doldurdum altınla üç tane mahzen
Harcederim bu inada bir zaman.

Bekir Ağa der ki ey yüzü kara
Taştattın Hazreti molla Hünkâra
Elime geçersen çekerim dara
Seyrettiririm üleşini bir zaman.

Kadı paşa der ki gel git buradan
Sonra seni kaldırırim aradan
Eğer bir fırsat verirse yaradan
Arpa eker Konyayı edem viran

Bekir Ağa der ki ben otuzbirim
Ocaklı beyninde tuğsuz vezirim
Pençesi kan saçar alıcı şirim
Nerde cenkedersen benimdir meydan.

Kadı paşa der ki bende toplar çok
Sendese bu âletin hiç biri yok
Senin başındaki hep çoluk çocuk
Sonra cümlesini bırakın kurbanı.

Paşa der ki bende var delikanlı
Kılıncı gamzesine kodular eli
Sen gibi düşmana demezim beli
Eğer yiğit isen çık işte meydan.

Bekir Ağa der ki dilin ne köpek
Öyle cadıdır ki yollama kürek
Belli olur meydan kurulunca cenk
Çıksın küçük Ahmet Hem kavas Osman.

Kadı paşa der ki oğlum geleydi
Şakir benim ile belli olaydı
Kapu kethüdam da haber salaydı
Böyle eylemezdim tedbirde noksan.

Bekir Ağa der ki genceden kaçtın
Güya kanatlandın göklere uçtun
Şimdi tekelinin eline geçtin
Doldurun kafana ya ot, ya saman.

Kadı paşa der ki tükendi cevab
Gözüme ibradı göründü bab bab
Kırdım askerimi istedim harab
Şaştım hey ağalar bu nasıl hicran.

Bekir ağa der ki kaçırıldık hayfa
Hamdola kapandı hem çeşmi âdâ
Diyinci bakalım aşık Şem'îya
Söyle bu davaya bir hoşça destan.

Caminin abluka içine alınması üzerine hayatından ümidini kesmeye başlayan Kadı Abdurrahman Paşa, halkın başında bulunan Bekir ağaya yalvarıp yakarak güçlükle yakasını kurtarabildi. İstanbula gitmek üzere yola çıktığı sırada Iğın civarında karşısına Tekyeli aşiretinden Mustafa Bey adlı birisi çıktı. Bu zat evvelce haksız olarak kardaşının Kadı Paşa tarafından öldürüldüğünü iddia ederek kendisinden öcalmak isteyordu. Mustafa Beyin, kendisini Iğında katil ve cerhetmediği bizce muhakkak olmakla beraber intikamını ondan ne şekilde aldığı veya almak istediğini bugün için iyi bilmiyoruz. Yalnız bildiğimiz bir şey varsa Kadı Abdurrahman Paşanın tam bu sıralarda Osmanlı hükümetinin buyuruğu ile Kon'yadan ayrıldığıdır. Cevdet Paşaya bakılırsa beş, altı yıl kadar Kon'yada vazifesini hüsnü suretle ifa ettikten ve tanzimi askere himmet eyledikten sonra ühdesine Anadolu valiliği tevcih buyurulmuştur (41). Mehmed Süreyya Bey ise onun 1222 seferinde Konya valiliğinden azil ile 1223 Şabanında Anadolu valiliğine tayin olunduğunu söylemektedir (42). Diğer bazı eserlerde görüldüğü üzere Selim III. ten sonra Mustafa IV. Osmanlı tahtına çıktığı anda Yeniçeri ocağına yeni bir nizam koymak hususundaki gayreti ile o tarihlerde kendisine büyük bir şöhret temin etmiş bulunan Konya Valisi Kadı Abdurrahman Paşayı azletmiş ve yerine ühdesine vezaret tevcih olunarak sadaret kethüdası bulunan Şamlı Mehmed Rağb efendiye tayin ve izam

(41) — Cevdet paşa, tarihi Cevdet, cilt 9 s: 8 ve 56.

(42) — Mehmet Süreyya, sicilli Osmani, Cilt 3, S: 324. Ayrıca bak: Mehmet Ataullah Tarihi Şani Zade, Cilt 1, S: 60-61

(43) eylemiştir 1807 (Hicri 1222). Biz şimdilik bu hususta daha fazla tafsilâta girişmekten vazgeçerek onun Konya'dan ayrılmasından sonra İstanbula gittiğini ve o andan itibaren de siyasi hayatında kendisi için yeni bir devrin başladığını söylemekle iktifa edeceğiz (44).

Yukarıda söylediğimiz gibi Kadı Abdurrahman Paşa ile Cebbaroğlu Süleyman beyin gayretleri ile Nizamı Cedid usûlü Anadolu'da iyice yerleşerek bunun Rumeli cihetine de teşmili Osmanlı hükümdarınca istenmekte idi. Halbuki Nizamı Cedid askerinin günden güne artması muhalefet gürhunun gözlerini doldurmuş ve Yeniçerilerin ise rekabet ve düşmanlığını bir hayli artırmıştı. Bu itibarla Rumeli'de bunun tatbikına geçildiği takdirde artık her taraf Nizamı Cedid askerinin eline geçerek eski ocakların itibarını kaybedeceği mütalaası Yeniçerileri hayli telâşa düşürmüştü. Bundan başka Nizamı Cedidin yürürlüğe girişi Vidin'de Pasban Oğlu, Rusçuk'ta Tirsinikli oğlu ve Edirne'de Dağdeviren oğlu gibi bir çok derebeylerin de işlerine gelmiyordu. Tam bu sıralarda devletin dahili ve harici bir takım gaileler yüzünden uğradığı

(43) — Cevdet paşa, Tarihi Cevdet, C 8, S: 178 Ayrıca bak: Fazlı Necib, Dehşetler içinde, C 2, S: 58-

(44) — Onun İstanbulda Fatih Camii civarında mükellef bir konağının olduğunu Galatada müteaddit han, hamam ve dükkânı bulunduğu rivayet edilmekte, ve ayrıca İzmit taraflarında da geniş ve mamur çiftlikleri olduğu söylenmektedir, (Bak: Dehşetler içinde 1, 42). Selim III zamanında Anadolu'da nizamı Cedid teşkiline memur olan ve bu uğurda bir hayli faaliyet gösteren Kadı Abdurrahman Paşa, Mustafa IV den sonra Osmanlı tahtına çıkan Mahmud II. tarafından İstanbula davet olunmuştu. Mamafih bazı eserlerde görülen kayıtlara göre onun daha evvelce de İstanbula gittiğini ve orada bir müddet kaldığını bilhassa işaret etmek lâzımdır.

müşkül durum üzerine idari işlerde uzun zaman bulunarak temayüz etmiş olan bazı zevattan bir takım lâ-yihalar kaleme alınması hatıra gelmiş ve bu maksatla bir de irade çıkmıştı. Bu lâ-yihalar arasında en ziyade beğenileni Sadaret kethüdası İbrahim Nesim efendinininki oldu. Burada Kadı Abdurrahman Paşanın maiyetinde bir miktar asker bulunduğu halde Karamandan celb ile Rumeli'ye geçirilmesi ve böylece o havalide idari ve askerî islâhata girişilmesi tasrih edilmekte idi. İşte İbrahim Nesim efendi tarafından hazırlanan bu lâ-yiha mucibince Kadı Abdurrahman Paşanın maiyetinde yirmi bin askerle İstanbula gelmesi için kendisine emir gönderildi. Rebiülevvel ortalarında İstanbula dahil olan Kadı Abdurrahman Paşa Üsküdar'da bir müddet kalarak levazimatını ikmal ile uğraştıktan sonra atlı ve yaya olmak üzere yirmi dört bin talimli askerle Edirne istikametinde yola çıkmıştı.

Edirneye gitmeden evvel bir kaç defa padişahın huzuruna çıkan Kadı Abdurrahman Paşa, Sadrazam Hafız İsmail Paşanın isteksizliğine ve hattâ bu hususta gösterdiği mümanea rağmen, onun tarafından iyi bir kabule ve bu yolda bir hayli teşvik ve teşcilere mazhar olmuştu. Lâ-yihasının kabulü üzerine sadrazam Hafız İsmail Paşa ile kethüdası olan İbrahim Nesim efendinin araları hayli açılmıştı, Selim III. ce buna mâni olunmaya çalışılmışsa da muvaffak olunamamıştı. Mevki ve ikbal düşkününü bir adam olan İsmail Paşa onu düşürmek için her türlü fenalıkları göze almıştı (45). Böylece o sıralarda

(45) — Edirne'de toplanan fitneciler tarafından idamı istenenler arasında İbrahim Nesim efendi de bulunuyordu. Padişahca istirahat çekilmesi münasip görülmüş ve yerine adamlarından olan mektupcu Mustafa Refik ef. sedaret kethüdası olmuştur. (Ayrıca bak: Uzunçarşılı Alemdar Mustafa Paşa, 25)

Rumeli âyanlarının başında bulunan Rusçuk âyanı Tirsinikli oğlu İsmail adamlar göndererek onu Nizamı Cedid aleyhine ittifaka davet eylemişti (46). Bu suretle faaliyete geçen İsmail ağa; etrafında topladığı diğer Rumeli âyanlarından müteşekkil büyük bir kuvvetle Edirne civarında Kadı Abdurrahman Paşayı karşılamaya hazırlanmıştı. Bunlara, evvelce Tayyar Paşayı isyana teşvik eden Şahzade Mustafa mensupları katılmış olduğu gibi, ayrıca sadrazam İsmail Paşa yönünden o havaliye gönderilen hasekilerin de halkı onun aleyhinde propagandalarda bulunmak üzere iştirâk ettikleri görülmüyordu. Silivriye varan Kadı Abdurrahman Paşa ordusu, kendisine karşı koymak isteyenleri yenerek yoluna devam imkânını bulmuş ise de birbiri arkasından çıkan Çorlu ve Tekirdağı ayaklanmaları ile hayli sarsılmış ve buna ayrıca İstanbul'da o sıralarda patlak veren bir Yeniçeri başkaldırması da eklenmişti. İstanbul'dan verilen yeni bir buyuruk ile Nizamı Cedid ordusunun Silivriye çekilmesi üzerine gittikçe şimaran hasımları, Kadı Abdurrahman Paşayı katle kalkışmışlarsa da bu teşebbüslerinde başarıya erişememişlerdi. Devlet rical ve erkânından ona yakın kişinin başlarını isteyen bu kalabalık ile görüşen ve o tarihlerde Silistre'den Anadolu'ya tayin olunan Ağrıbozlu Bekir Paşa orada hâdis olan bazı uyuşmazlıkları az çok yoluna koymuş ve böylece kendisi de dahil olduğu halde

(46) Tam bu sıralarda Tirsinikli oğlu İsmail ağa çiftliğinde çengi oynatırken hasımları tarafından öldürülmüş ve yerine de adamlarından Mustafa ağa (Alemdar) geçmiştir. Kadı Abdurrahman paşa tarafından padişaha gönderilen Cemazülahir 1221 tarihli bir tahriratta Cevdet Paşanın dediği gibi (Tarihi Cevdet 8, 96) Tirsinikli oğlunun kendi kölesi tarafından öldürüldüğü yazılıdır.

Kadı Abdürrahman Paşa işleri başına dönmüşlerdi (47).

Osmanlı tarihlerinde Edirne vakası adı ile geçen bu çekiliş olayı, neticede muhaliflere ve âyanlara cesaret verdiği gibi sür'atle cezrî hareket edilmediğinden dolayı da Nizamı Cedid aleyhinde olmuştu. Rumelide yürürlüğü istenilen Nizamı Cedide bu olay ile bir darbe vurulması, yenilik aleyhtarlarının cesaretlerini arttırarak zaman zaman başkaldırmalarına ve en sonunda bu ciddi teşebbüsün sürüncemede kalmasına sebep olmuştur (48). Bundan başka İmparatorluğun Avusturya ve Rusya gibi dış düşmanları da, Kadı Abdurrahman Paşa kuvvetlerinin Rumeliye sevkinde ikinci bir âmil olan Sırbistan ihtilâlcilerini benimsemeye başlamışlardı (49). İstanbul'da ise Nizamı Cedid düşmanlarından olan Topal Ataullah efendi Meşihat makamına geçmiş bulunuyordu (50).

Ağriboz'lu Bekir Paşanın işe karışması ile İstanbul'a dönen Kadı Abdurrahman Paşa bir müddet orada kaldıktan sonra tekrar eski ödevi başına donmuştu. Alemdar Mustafa Paşa Sadrazam olduktan sonra onun davet edilerek İstanbul'a geldiğine şahit oluyoruz. Bilindiği üzere bu esnada Rusçuk yaranının programları mucibince Selim III. zamanında başlanılıp

(47) — Cevdet Paşa, tarihi Cevdet 8, 96. Edirne vak'asından sonra 1221 (M. 1806) da sadrazam İsmail paşa azledilmiş ve yerine Yeniçeri ağası İbrahim Hilmi paşa getirilmiştir. İsmail paşa ise azlini muteakip evvelâ Bursa'ya, az sonra ise Sakız'a sürgün edilmiştir.

(48) — İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Rumeli âyanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık oğlu Süleyman ağalar ve Alemdar Mustafa paşa. İstanbul Maarif Matbaası, 1942 S: 63.

(49) — Yusuf Akçora, Osmanlı devletinin dağılma devri, Ş: 115'

50 — Cevdet paşa, tarihi Cevdet, C. 8, S: 105 ve 201,

çıkan ayaklanma üzerine kaldırılan Nizamı Cedid inhyasına teşebbüs edildi ve Kadı Abdurrahman Paşa da dağılmış olan Nizamı Cedid askerinden "Tüfenkçi," namile beş altı bin kişi topluyarak İstanbul'a gelmesi buyrukları. Alemdar Mustafa Paşa tarafından yazılan ve 27 Cemaziyülahir 1223 tarihli olan bu davetnameyi burada yazımızı belgelendirmek düşüncesile aynen tekrarlıyoruz (51). Sadrazamın buyruğu üzerine Kadı Abdurrah-

(51) — Saadetlü, mekrumetlü, meveddetlü karındaşım hazretleri :

Dersaadete kudumu halisanemizi tebrik ve ihlâsî derunlarını temhid ma'razında firistade buyrulan tahriratı müşirileri residei vüsûl ve mefhumu ittilâi hulûsveri ile meşmul olup ifayı lâzımei resmaşınayi vaki olan riayeti düsturilerinden hasil olan mahzuziyeti mütেকâsire derecei kemale mevsul ve irsal buyrulan bir boğça hediye şerifeleri dahi vasıl olup nihadei cayi kabul olmuştur. Cenabı saadetleri devleti âliyenin sadık ve hamiyetkâr vüzerayı izamından olup hidedematı saltanatı seniyyede iltizam buyrudıkları sayü sadakat ve şimdiye kadar zuhura gelen hamiyetkâri ve gayreti düsturileri tamamen malumu halisanemiz olarak hakkı müşirilerinde gaibane mahsusça hulûsu muhabbetimiz hâsil olup muhlisinizin dahi maksud ve meramım ancak dinü devlete hizmet ve sadakattan ibaret olmak hasebiyle esdikayi saltanatı seniye ve hususa zatı müşirileri misillü hamiyetkârani devleti aliye ile yekvücut olarak dinü devletimize bir hizmeti pesendide vücuda getirmek ve sefer maslahatında dahi satveti Kahirei saltanatı seniyyeyi izhar etmek akdemi efkârımdır. Kaldı ki velinimetimiz olan devleti aliyenin kaim-i ziverefzayı tahtı hilâfet bulunan efendilerimizin vükelayı saltanatı seniye haklarında hüsnünazar ve teveccühleri ile erkânı devleti aliyenin husulî emniyet ve ittihadına menut olduğu zahir iken hüdavendigâri sabık Sultan Mustafa Han hazretleri devletinin hain ve sadıkını bilmeyüp Rumeli ve Anadolu hanedanını tevhiş ve tenfir etmek hasebile birbirimizin eli işe yapışmayup her taraftan dinü devletimizin düşmanları yakamıza sarulup maazalâhitaalâ bu defa dinî Muhammedi müzmahil olmak derecesine vardığı müstağni beyandır. Binaena-leyh hüdavendigâri esbak Sultan Selim Han

man Paşa topladığı talimli Tüfenkçi askerile Birinciteşrin 1808 (14 Şaban 1223) tarihinde İstanbul'a gelmiş ve üç gün sonra Babiâlden davet olunarak âyanların iştirakile yapılan büyük toplantıda hazır bulunmuştur. Onun İstanbul'a gelmesi ile Nizamı Cedid işi belliye vurulmuş ve yeniden

efendimiz cümlemizin velinimetini ve efendisi olup muhlisiniz ve cenabı saadetiniz çırağı has olduğumuzdan devleti aliyenin berkeşte olmaktan vikayeti ve cihanı cihanbanın emnû asayişini zımında anı iclas için bu kadar meâfe baide tayyedüp gelmiştim. Ancak mukaddemce mersulü savbı saadetleri kılınan kaime halisanemizde temhid kılınacağı vechile iradei Hak başka yüzden taallûk edup Sultan Mahmud Han efendimiz cülus buyurdular. Her ne kadar istihkakımız yok ise de mühri hümayunu muhlisinize inayet ve ihsan buyurdular Sultan Mahmut efendimiz gibi melekhaslet bir padişah ihsan eyledi. Ahlâk ve etvarı Sultan Selim Han efendimize benzer. Saye hümayununda âlemin kesbi asayiş ve rahat etmesi eltafi ilâhiyeden akdemi memuldür. Lâkin devri sabıkta cümlemizin vahşet ve nefretimiz cihetile Rusya ve Fransa vesair Düveli gayri müttefika devleti âliyyeyi gözüne kestirmiş ve devleti aliyenin esasına vehnü halel gelmiş olduğundan bilcümle erkânı devleti âliye ve asdikayi saltanatı seniye yekvücut olarak devleti âliyenin esbabı teyidiyesinin istihsaline himmet olunmak lâzım ve ve inşaallah cümlemin tevekkül birliği ile bu tarafın iktiza eden nizamını verdikten sonra düşman gözüne iraei satvet için muhlisinizin seferi hümayuna azimetimiz musammem olan mevaddan olmağın dinü devletin hizmetinde birlikte bulunmak için cenabı düsturilerinin dahi teşrifleri elhası matlubumuzdur. Şöyle ki zatı saadetleri saire makis olmayup hamiyetkârani Vüzerayı izam hazaratından olduklarına binaen tarafı müşirilerine meyli derunümüz berkemal ve derkardır ve mukaddema asker maddesinden her ne kadar dilhahı devleti aliyyeye muvaffak olunamamışsa da tahrir ve tanzimi hususunda zuhura gelen mesai ve istikameti düsturileri indimizde malûm ve aşikârdır. Maahaza dairei düsturilerinde dahi üçbin kadar güzide asker mevcut olduğu mukaddemlerde mesmumumuz olduğundan gayri devri sabıkta lağv ve nizam cihetile tahrir olunan neferat müteferrik olmuşlarsa da ekse-

asker yazdırılmağa başlanmıştır. Toplanan askerlerin ise Üsküdar'da Seli miye ve Balmumcu taraflarındaki Levend çiftliği kışlarına sevkleri uygun görülmüştü. Sırtlarına yeknesak elbise giydirilen bu yeni askere az sonra Sekban-ı Cedid adı verildiği gibi miktarı yediye baliğ olan Kapu-

risi yine ol havalide olacaklarından onların dahi cenabı müşirilerine müteallik olanlarından bir kaç bin âdem tahririne tarafı saadetlerine ruhsat derkâr olmağın ne miktar mümkün olur ise serian tahrir ve olvehile dairei müşirilerini teksire himmetleri muhavvel uhdei hamiyetleridir ve nizamaati sabıkânın iadesi dahi matlup ise de evveleminde mukaddem olduğu vechile tahririne teşebbüs olursa beynennas tekevünü Kiyli kalden hâli olmayacağına binaen şimdiki halde dairei düsturilerine tüfenkci neferatı nam ve şayia ile tertip ve tahrir olunmak iktizayı haldendir. Ve bunların lâzım gelen ulûfe ve tayinatları canibi miriden idare ve ita olunup canibi saadetlerine siklet ve zaruret çektilmez. Elhasıl cenabı saadetlerinin hüsnü sıtyü şöhretü hidedematı saltanatı seniyyede derkâr olan mesai ve hamiyetleri samiaguarımız olarak muhlisinizi mahsusca meyli hulusunuza mecbur etmiş olup muradımız dahi mücerret devleti aliyenin aideyi asayiş ve nizamı kaziyesi olduğundan bu maksudun cenabı düsturileri misillü hamiyetkârani asdıda ile bilittihat icrayı garazından ibaret olmağla keyfiyet malumu saadetleri buyurulduktan muktazayı mehâmi aşınayı hamiyetiniz ve iktizayı tahrirü iş'arımız üzere dairei düsturileri mevcudundan başka olarak Tüfenkçi namile olhavalide cenabı müşirilerine müteallik olan neferattan iki üç bin miktarı asker tahrir ve tanzimile beman bilistishab derseadete muvaselete himmet ve müsaraat ve keyfiyeti tahrir ve işaret buyurmaları siykında kaime müveddet tahrir ve fristadei saadet masirleri kılınmıştır. İnşaallahü tealâ ledelhüsul bu babda olan vesaya ve ifadatımızı şifâhen dahi tefhim için kapukethüdanız bendeleri mahsus savbı saadetlerine gönderilmekle kâffe ifadatımız anın takririnden malumu müşirileri buyurulduktan bervechi muharrer harekete himmet buyurmaları mamuldür.

Fi 27 Cemaziyülahir 1223

kulu Ocaklarına böylece bir tane daha ilâve edilmiş oldu (52).

Mustafa IV.ün tahttan indirilmesi ve yerine Mahmud II. nin geçirilmesi sırasında Sadrazam olan Alemdar Mustafa Paşa, askerlik alanında düşündüğü islahat projelerini incelemek üzere Babialinin en büyük memurlarından mürekkep bir divan teşkil eylemişti. Bu divanın en mühim üyeleri arasında Anadolu ve Rumeli Beylerbeyleri, eyalet paşaları ve üç bin kişiye varan talimli askerle birlikte Karamandan gelmiş olan Kadı Abdurrahman Paşa da bulunuyordu. Alemdar Mustafa Paşanın mezkûr divanda verdiği söylevler onaylanmıştı (53). Osmanlı ordusunda yapılacak bir yenilik sayesinde eski başarıların canlanmasına imkân hasıl olacağını söyleyen Alemdar Mustafa paşa bu hususta Kadı Abdurrahman Paşayı kendisi için en büyük ve uygun bir yardımcı olarak tanımakta idi. Bu suretle yeni sadrazamın emniyet ve itimadını kazanmağa muvaffak olan Kadı paşa az sonra; kurulmasına çalışılan

(52) — İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Alemdar Mustafa paşa S. 144

(53) — İçlerinde, Kapudanıderya Abdullah Ramiz paşa ile Kadı Abdurrahman paşanın ve âyanların dahil olduğu bir toplantıda Alemdar Mustafa Paşa tarafından söylenilen bir nutkun kabulünden sonra hükümet ile âyanlar arasında 1808 Birinciteşirini içinde bir mukaddime yedi madde ve bir zeyilden ibaret bir ittifak senedi tanzim edilmiştir. Bir sureti Şani zade tarihi (C. 1 S. 66) ile Cevdet tarihi (C. 9 S. 278) içinde mevcut olan bu senette Kadı Abdurrahman paşanın da ismi vardır.

Sekban - 1 - Cedid askerinin yeyim, giyim ve yatım işleriyle cephane gibi sair malzemelerini temin etmekte büyük gayretler göstermiş ve bundan başka Üsküdar'ın sağlanmasına ve korunmasına da memur edilmişti. Cevdet Paşanın kayıtlarına göre gayet cesur ve ciddî bir adam olan Kadı Abdurrahman paşa; asıl şehir dahilinde nüfuz ve egemenliği ellerinde bulundurmakta olan Yeniçerilerle teması unutmamış, İstanbulun Atmeydanı gibi büyük toplantı yerlerinde karşı tarafın yapmak istediği bütün irili ufaklı teşebbüsleri mütenekkiren do-laşmak suretile adım adım takibeyle-mişti. (54) Askerini Selimiye kışlasında barındırması tahakkuk ettiğinden oturduğu yeri oraya yakın bir yerde bulundurması gerekli görülmüş ve bunun için de eski Sadrazam İsmail Paşanın büyük konağı kira ile tutulmuştu. (55)

(Sonu var)

(54) — Cevdet paşa, Tarihi Cevdet, C. 9. S. 55. ayrıca bak: dehşetler icinde, C. 2 S. 182

(55) — İsmail paşanın ölümü üzerine mensubları bu kocaman konağın icaplarını hakıyla idarede güçlük çektiklerinden icare vermeği düşünmüşlerdi. Fakat Üsküdar'da böyle muntazam ve muhteşem bir konağı kiralayabilecek bir şahıs olmadığından o sıralarda boş bir durumda bulunuyordu. Kadı Abdurrahman paşa İstanbul'a gelip te kendisine bu konak tutulduğunu öğrendiği zaman çok müteessir olmuştur. Çünkü İsmail paşa, Selim III. devrinde sadrazam iken kendisini istirkap ederek Yeniçerileri aleyhine kıskırtmış ve onu oldukça müşkül bir vaziyete sokarak İstanbul'dan Konya'ya gitmesine sebep olmuştu.

KONYA'DA KÜÇÜK SAN'ATLAR

MİDHAT ŞAKİR ALTAN

III

Helva ve tahancılık : Konya'da bu san'atın tarihi bir şöhreti vardır. Evliya Çelebi meşhur seyahatnamesinde (C. 3 — S. 18 : Konya maddesi) Yiyecek maddelerini anlatırken bu şekerli maddeleri şöyle yazmaktadır:

«Mekûlâttan beyaz ekmeği ve kâhisi (simit), çöreği, ballı böreği, helvasının günagûnu, zülbiyesi kendisi ve peşmanisi ve tahniyesi meşhurdur. Amma sabunisi ile cânım beyaz halka çinisini âşıklar tenavül ettikte lezzetinden damakları dü şak (iki parça) ola görür.» dedikten sonra helvacılığın pek ileri olduğunu ve Konya'nın helva ikramındaki ileri izazını da şu cümlelerle anlatır: «Hususi helvacı çarşısı vardır. Konya'da adama helvayı döve döve yedirirler meselesi meşhurdur.» Çelebinin zevkle anlattığı bu sanat bugün eski şöhretini haiz değildir.

Kullanılan maddeler: Şeker, susam, çöğendir. 1940 da senelik şeker sürümü vasati 4680 çuval, susam sarfiyatı 72000 kilodur. Su-

sam Adana, Mersin ve İzmirden getirtilir. Kavrulmuş susamın beher kilosu 1940 da vasati 14 kuruştan alınmakta idi. Dört helvacı dükkânı nisbeten geniş imalâtta bulunmakta ve mülhakat çarşılarına helva göndermektedir.

Dikiş sanatı: Bu sanatla uğraşanlar erkek, kadın, ince, kaba işler, ev terziliği, kadın ev terziliği kasketeçilik, yorgancılık, döşemecilik sınıflarına ayrılırlar.

Dikiş sanatında kullanılan maddeler: Yün, pamuk, keten kumaşlarla, iplik düğme astarlık her türlü garnitürlük maddeler... Her atelye vasati yılda 400 takım kostüm dikmektedir. Yıllık vasati imal kıymetleri 1940 da 1,528000 liradır. Kaba işçilik atelyeleri vasati yılda 150 — 200 takım dikerler. Tamirlerle birlikte yıllık vasati işçilik kıymetleri 85,000 liradır. Kadın terzi atelyeleri (Modistrelere) muhtelif cins kadın ropolarile birlikte vasati yıllık hesabı 75000 lira kıymetinde iş yapmak-

tadırlar. Kadın terzi atelyelerinde kalfaların haftalığı 10 — 20 lira, çırakların haftalığı 50 — 100 kuruş arasındadır. Kaba işlerde kalfa haftalığı 150 — 200 kuruştur. Bu sanat şubelerinde çalışanların işleri 1933, 1935 yılları arasındaki vaziyete nazaran son yıllarda yüzde yirmi nisbetinde fazlalık ve inkişaf göstermektedir.

Yorgancılık: Bu sanatla uğraşanlar kaba ve ince işlerle seyyar yorgancı sınıflarına ayrılırlar. İnce işlerle uğraşan yorgancı atelyeleri üçtür. Kaba işler yapanlar dört dükkândır. Kadın erkek gezginci suretile sanat icra edenlerin sayısı 120 dir.

İşçilikte kullanılan maddeler: Pamuk, muhtelif cins yorgan yüzleri, astardır.

Yapılan işlerin neveleri: Fantazi ve adî cins yorganlar, muhtelif duvar yastıkları, perde ve karyola takımlarıdır. 1940 da yıllık vasatî imâl kıymetleri 15000 liradır. Aynı yılda gezgincilerin vasatî imâl kıymetleri 25,000 — 40000 lira arasındadır.

Döşemecilik: (Tapisöri) Konyada bu sanatın mustakil bir mevcudiyeti yoktur. Mobilye takımları yapılırken döşemeye ait işler de marangozlar tarafından yerine getirilmektedir.

Elişleri: Konya'da elişleri hemen denebilirki her evin, genç

orta yaşlı, ihtiyar her sıhhatli kadının en başlı meşgalesini teşkil eder. Konukomşu arasında yapılan toplantılarda bile elişlerinin elden bırakılmaması, konuşmalar sırasında ellerin bu işler üzerinde devamlılık göstermesi gibi hususiyetler Konya ev kadınlığının karakteristik bir vasfını teşkil eder.

Bu işlerin yaşayan neveleri: 1 — Oyacılık, 2 — Dantelâ, 3 — Brode işleri, 4 — Kasnak, Kanava, Sarma, Çiniğnesi, 5 — Çini ve şal işleri taklidi, 6 — Gergef işleri.

Bu sanatlarda müstakil ve sipariş kabulile iş yapan iş yerleri yoktur: Yukarıda da yazdığımız gibi bunlarla meşgul olmak Konya kadınlarının ve genç kızlarının an'anevî ve günlük meşgale ve zevkleridir. Bu suretle hem kendi ihtiyaçlarını temin; ve hem de hünere öğrenmek zevklerini tatmin eyerler. Bu san'atlarla uğraşan genç kızlar ve kadınlar D. M. C. markalı ipliklerden, yerli keten ipliklerinden dikkate şayan ve naturel motifli nefis dantelâlar, sofrata takımları, çay takımları, perdeler yapmaktadırlar.

Çini ve şal işi taklitlerinin bütün Konya'da izleri bunların Karaman oğulları devrinde vücudunu bildiren bakiyelere inhisar etmektedir. Gergef işleri de eski vüsatini ve rağbetini kaybetmiş bulunmaktadır. 1936 da açılan Konya Akşam Kız Sanat okulu Kon-

ya kadınlarının pek ziyade rağbetine mazhar olmuştur. Bu okula, an'anevî elişleri zevkile ve terbiyesile meşbu bulunmaları dolayısıyla, ev kadınları, çocuklu aneler dahi müsait vakitleri bularak devam etmekte ve faydalanmaktadırlar. Konya genç kızları ve kadınları tarafından yapılan türlü nefis oyalalar, kasnak, kanavata, sarma, çiniğnesi işleriyle yine bunların maharetli ellerinden çıkan bürümcükler ve kıvratma gömlekler, iç çamaşırları, yerli yünlerinden örülen şelmeler cidden nefis ve ince zevklerin akislerini taşıyan ayrı bir hazine teşkil ederler.

Toprak işleri: Konyada toprak işleri mevzuuna giren küçük sanatlar: 1 — Çömlekçilik (desti, bardak) küp, vazo, sürahi, lüle, çanak, künk, saksı vesaire... 2 — Tuğla, kiremit, 3 — Kireç kısımlarıdır.

Toprak işleriyle meşgul olan atelyelerde iş vasıtaları iptidaidir. İşler el, ayak, torna kalıpla görülmektedir. Bu küçük sanat şubelerile uğraşanlara vilâyetin hemen her yerinde mahdut sayılda rastlanır. Fakat en çok tekâsüf mahalleri Konya, Sille ile Akşehirin Doğanhisar köyüdür. Bilhassa Doğanhisar testileri; topraklarının kırmızılığı ve içine konan suların daha fazla soğuması bakımından bu havalide makbul ve şöhretlidir.

Çömlekçilik kısmında yapılan toprak kaplar muhtelif eb'ad ve hacimdedir. Bu sanatın çalışma zamanları en çok senenin altı ayını işgal eder; ve bilhassa yaz ve sonbahar mevsimlerine inhisar eyer. 1940 da iş yerlerinde çalışan ustaların aylık ücretleri 25 — 28 lira arasındadır. Kalfalara altı aylık hesabı verilen ücretler 60 liradır. Çalışan amele gündeliği vasatî 50 kuruştur. Her ocağın altı aylık vasatî imalât miktarı 15,000 — 20,000 arasındadır.

Tuğla ve Kiremitçilik: Eski Selçuk binalarında görülen metin ve zarif tuğla ve kiremitler bugün yapılamamaktadır. Bu sanatta işçilik, el, ayak ve çamur kalemleri gibi iptidai şekillere bağlıdır.

İmalât neveleri: 35 × 12 eb'adında 2 santim kalınlığında kiremit, 20 × 10 eb'adında 5 santim kalınlığında tuğladır. Konyada işleyen ocaklar sayısı altıdır. Vasatî imalât miktarları 100,000 - 250,000 arasında tahmin edilmektedir. Tuğla ve kiremit ocaklarında çalışan ustaların aylığı vasatî 25 liradır. Kalfaların aylığı aynı vasatî ile 12 — 15 lira, amelelerin gündeliği 50 — 60 kuruş arasındadır.

Kireççilik: Bu işle meşgul olan ocaklar vilâyet dahilinde dördü Konya'da olmak üzere 12 dir. Ocaklar iptidai şekilde kurulmuştur, Her ocağın istihsal ettiği kireç vasatî 150000 kilodur.

Selçuk devri ile Osmanlı İmparatorluğu devrinin inkişaf ve yükselme zamanlarında Konya'da varlıkları ile ileri mertebeleri, bakiyelerinden anlaşılan seramik sanatlar bugün yoktur. Bu gün yaşanan şekiller iptidai ve alelâde işçilik halindedir. Son yıllarda çimento ile su yolu ve lâgım künkleri dökümü ile uğraşanlar da görülmeğe başlamıştır.

Ekmekçilik: İmâl yerleri mülhakatta hemen ekseriyetle iptidai'dir. Yalnız Konya'da mevcut 32 ekmekçi dükkânı dinamo ile müteharrik hamur makineleri ile çalışmaktadır. Bunlar birinci beyaz, ve ikinci esmer nevi ekmeklerle pide çıkarırlar. Vasatî günlük un sarfiyatları birinciden 30, ikinciden 70 çuvaldır. Her dükkânın vasatî yıllık imâl miktarı 80087 kilodur. Harcadıkları unların yıllık vasatî kıymeti 201600 liradır. Ekmekçilerin kullandıkları unlar su ile müteharrik kara değirmenleriyle Konya merkezinde ve mülhakatta mevcut un fabrikalarında temin ve tedarik olunur. Konya şehrinde yalnız simit imalile meşhur fırınların sayısı 5 tir. Mülhakatta aynı işi ekmekçi dükkânları görürler. Bu 5 dükkânda çalışan usta adedi 5, çırak sayısı 10 dur. Usta ve çırakların gündelik ve ücretleri ekmekçilerin aynıdır. (Küçük sanatlar tablolarına bakınız).

İşçilikleri: Susamlı, susamsız her türlü simit, muhtelif börekler

evlerden hazırlanıp gönderilen hamur işlerinin pişirilmesi, kebabçılara ait pide ve hamurların (Şiş kebabı ve etliekmek neveleri için) ihzartır.

Un sanayiinin, Konya vilâyeti dahilinde kara değirmeni denilen su ile müteharrik değirmenlerden başka, su yeya mazotla elde edilen muharrik kuvvetlerle işletilmekte olan un fabrikaları da vardır. Bu hususta elde bulunan malûmata göre Konya'nın meram çayı güzergâhında 22 tane su değirmeni vardır. Bunlardan 8 i 1923 te fabrika haline çevrilmiştir. Aynı yıl içinde Konya şehri dahilinde buhar kuvvetile müteharrik yazılı 7 fabrika mevcuttu.

1940 yılında bunlardan dört fabrika faaliyet halinde idi.

A d ı	Motör kuvveti	Senelik İstihalleri ton
Mehmet civelek (*)	85	432
Fethiye	75	324
Mehmet Rüştü	40	210
Meram — Tolluoğlu	35	130
Al tunapa	30	65

Akşehirde de Engili, Nadir köyleriyle merkezinde işleyen dört un fabrikası vardır.

Nalbantlık: 30 dükkândan başka mülhakatta aynı işle meşgul olan ve gezginci olarak köylerde çalışanların sayısı ellidir. Bazı

(*) Bu fabrika bu yıl kazaen yanmıştır.

dükkânlarda ham demirden nal yapabilecek tesisat vardır. Yıllık vasatî imal miktarları 600 - 1000 takım naldır. Bunların kilosu vasatî 30 kuruşa kadar satılmaktadır.

Kalburculuk: Üç dükkânda çalışanlardan başka gezginci olarak çalışan 100 sanatkâr vardır. Vilâyetin bütün kalbur ihtiyacını bunlar temin ederler. Vasatî yıllık kalbur imal miktarı 10000 - 20000 arasındadır. Maliyet fiatları 80-100 kuruş arasındadır. Yıllık satış fiatları 8000 - 12000 lira arasındadır. Dükkânlarda ustalardan başka birer kalfa ile ikişer çırak çalıştırılır. Gezgincilerin kalfa ve çırakları gayri muayyendir.

Mülhakatta Küçük Sanatlar

Vilâyet itibarile küçük sanatların tenevvü ve vüs'at bakımından en büyük temerküz yeri Konya şehridir. Hemen bütün mülhakat, küçük sanatlar imalâtına ait ihtiyaçlarını Konya'dan temin ediyorlar. Vilâyetin diğer kasaba ve şehirlerinde ancak mahallî ihtiyaçları kısmen giderebilecek ve lüzumlu tamirlerden bazılarını yapabilecek derecede mahdut sanatkârlar vardır. Yalnız Akşehir bunlar arasında civarına nazaran Konyadan sonra eleman ve vesait bakımından ticarete olduğu gibi küçük sanatlarda da vilâyetin ikinci derecede bir merkezidir. Küçük sanatların diğer kasaba ve şehir-

lerdeki mevcudiyetleri şöyle hülâsa edilebilir :

1 — Karapınar, Oihanbeyli, Karaman, Ermenek, Akşehir, Kadınhanı kazalarının köylerinde halıcılık, kilimecilik, cicimecilik; Ilgın kazasının Argıthanı, Çiğiller köylerinde kilim, heybe dokumacılığı yapan mahallî ve münferit tezgâhlar.

2 — Seydişehir kazasının Gökçe büyük ve Derebucak köylerinde bizzat eğirdikleri pamuk iplikleriyle kendi beyaz çamaşırlarını ve siyah yünden şalvarlarını dokuyan tezgâhlarla Bozkırda 25-30 arasında faaliyetleri yılına göre değişen ve Bozkır abası, şayağı, bezi tabir edilen yün ve kıl dokuma tezgâhları, dericilik ve muhafacılık.

3 — Ermenekte 1936 ve 1937 yıllarında kurulan iki dokuma imalâthanesi: Bu imalâthanede 12 tezgâh çalışmaktadır. İşçi kadroları 24 tür. İmalât neveleri baş örtüsü bezler, alacalardır. Yıllık vasatî istihalleri 1000 metredir. Yine Ermenek merkezinde elektrik santralından faydalanılarak 1928 de kurulan 6 pamuk circır makinesi. Bu makineler senenin üç ayında faaliyette dirler. Bir makinenin çalışma müddeti içinde pamuğu çekirdeğinden ayırma, imal kabiliyeti vasatî 10 tondur.

4 — Akşehirde usta ve kalfa olarak sayısı 25, senelik araba imalâtı 500 olan arabacılık; 12

işçiden ibaret ve yıllık demir sarfiyatı 200 tonu tutan demircilik yılda vasatî 100 koşum takımı imal eden 10 saraç, 15 kunduracı, 20 yemenici ile yıllık vasatî imal miktarı 4000 takım olan 40 terzi dükkân ve atelyesi vardır. Bu kazada evvelce kurulmuş olan ve 25 tezgâhla çalışan şark halı kumpanyası şubesi 1933 ten beri kaldırılmıştır.

Küçük sanatlara mensup esnaf teşekkülleri tarihî izleri ve bugünkü durumu

Eski Türk çarşısının meslekî ve zümrevî bir intizamı vardı. Bu çarşılarda çalışan esnaf teşkilâtı da XI ci aşra kadar daha ziyade dinî esaslara dayanıyordu. Bunların başlıcaları, Fütüvvet tariki, Ahi teşkilâtı, Melâmilik adıyla üç esasta toplanıyordu. Bilhassa Anadolu'nun çarşı hayatında ve esnaf teşkilâtında nâzımlık rolünü Ahilik ifa eyliyordu. Her esnafın ayrı bir çarşısı, umumî bir reisi ve kendine mahsus bayrak ve alâmeti vardı. Esnafın reislerine önceleri Ahibaba, sonraları Kâhya ve 1295 tarihinden sonra da Mütevelli adı verilirdi. Yine her esnafın çeşmesi, bekçisi ve içtimalardan haberdar etmek için davetçisi bulunurdu. Esnaf haricî ve dahilî kısımlara ayrılırdı. Her esnafın dahilî kısmını o kısımda filen çalışan ustalarla kalfalar, çıraklar ve yamaklar teşkil ederdi. Hariçî kısım ise, esnaf hayatının dışında kalan

emekliler, âcizler ve mallüerden mürekkepti. Bu tarihî safhanın Konya'da da izlerine rastlarız. Vilâyetin hemen birçok yerlerinde şehir, kasaba ve köylerinde bugün dahi Ahi tabirile adlanan mahalle, sokak ve semtlerin bulunuşu, bu izlerin günümüze kadar gelenleridir. İbni Batutanın seyahatnamesinde Konya'da Ahiliğin içtimaî mevki bakımından o devirdeki ehemmiyetini kısada olsa tebarüz ettiren bir işaret görüyoruz. Seyyah, kitabının Konya maddesinde, Konya şehrini ve çarşı teşkilâtını anlatırken (sokakları cidden vâsi ve çarşılarının tertibi bediidir. Her sanat ehli bir mahalli mahsus işgal eder.)

Filhakika Konya'da bugün dahi sanat ve ticaret şubelerinin çarşıda yerleri ayrılmış, bu tarihî ve an'anevî intizam muhafaza edilmekte bulunmuştur.

Konya'daki eski esnaf teşekküllerinin ve Ahiliğin ehemmiyet derecesini mevcut vesikalar arasında tebarüz ettirmesi itibarile muhterem hocam bay Abdülkadir Erdoğan'ın vaktile 1917 de Türk Sözü - Babalık) gazetesinde sıra ile neşreylediği etüdlerinden bazı satırları aynen buraya nakletmeyi muvafık buldum: Konya'da mevcut erbabı sırayiden her sanatın şimdi bile kendilerine mahsus usta ve yiğit başlıları ve bunların kalfa ve usta destirleri, merasimi vardır. Bunlar evvelce debbağlar şeyhi (Ahi Oran) tekkesinin zaviye ne-

şini olan (Ahi baba) diye yad olunan müntehap bir zata merbut bulunurlardı ki bu zat, esnaf ve ahali arasında son derece haizi nüfuz olur ve bütün esnaf bu zata kazancından bir kısmını vermiye mecbur tutulurdu. (Ahi Oran) tekkesi civarında zaviye namile maruf pek muazzam bir daireleri bulunurdu ki sehrimize vürud eden bütün seyyahin oraya misafir edilir ve icabeden masraf esnaf sandığından tesviye edilerek misafirlerin istirahatlerine son derece çalışılırdı.

İşte o zamanlardan kalma büyük kazanların ve daha birçok bakır kapların mezkûr (Ahi Oran) tekkesinde hıfzedildikleri Konya'lılarca malûmdur.

(Ahi Oran) tekkesi civarında bugün yalnız bir debbağhane kalmıştır ki (1) derununda eski zaviye teferruatından bir dairenin kısmen mevcut olduğu görülüyor. Ve lâakal 200 senelik tahmin olunan bu binanın baki kalan bazı tezyinatile duvarlarındaki o güzel tâlik yazıların muhafazası lüzumuna maatteessüf hiç ehemmiyet

(1) — Bu debbağhanenin şimdiki İsmet paşa ilk okulun bulunduğu yerde olduğu söyleniyor. (Türk Sözü - Babalık, 1917 yılı kolleksiyonları).

verilmiyor. Bu zaviyeler, yalnız Kenya'da değil evvelce Anadolu'nun birçok kasabalarında da tesis ve (Ahi Oran) teşkilâtı oralara da teşmil edilmişti. Fakat hepsinin merkezi umumîsi yine Konya ve membar feyzi intişarı yine Konya Ahi Oran tekkesi idi.» Esnaf arasında tesanüt ve teavün bağlarını kuran ve Anadolu tarihinin Osmanlıların kuruluş devrine kadar olan faslında mühim roller oynayan ve bir nevi Solidarizm mahiyeti arzeden bu teşkilât, sonraları orta zaman Avrupası Lonca teşkilâtının tesirleri altında kalarak tereddi ve millî mahiyetini kaybetmiştir. Bugün Konya'da mevcut küçük sanatlara meşgul esnaf arasında çıraklık, kalfalık ve ustalığa ait peştemal kuşatmak gibi el'an yaşıyan bazı an'anevi rasimelerin bu teşkilâtın zamanımıza kadar sürüp gelen izleri olması muhtemeldir. Küçük esnafın Konya'da yeniden teşkilâtlandırılmasına 1932 de başlanmıştır. Sırf tesanüt ve meslekî işler bakımından kurulan bu teşekküllerin hepsinin kendi ihtiyaçlarına göre yapılmış ve resmen tasdiklenmiş nizamnameleri vardır. Muhteva itibarile de birbirinin aynıdır.

(Sonu var)

KONYA'DA MUSİKİ

MAHMUT R. GAZİMİHAL

VII

Müzik kültürü, yoksulluk içinde kendiliğinden tekevvün edemez; onu sağlayacak vasıtaların ilk işi olarak hazırlanmasına bakılmalıdır. Böyle zaruretler, zaman ve mekâna göre değişmez, her yer ve her kabiliyet için birdir. Böyle kulak kültürü vasıtalarının sağlanması himmeti bizde Mahmut II devrinde başladı (1827). Konya'daki emekleme çağının o tarihten tam 73 yıl sonra ve Sanayi Mektebi bandosunun kurulmasıyla başladığını görüyoruz.

Konya'da hiç bir asırda İstanbul ve İzmirde olduğu gibi kalabalık bir «yabancılar kolonisi» yer bulmadığı için, böyle bir sanat yeniliğinde yabancıların önyaklığı bahis mevzuu olamazdı. İlk kalkınış şerefi doğrudan doğruya bir türk irfan ocağının hariminde kaldı. Daha önce İstanbul, İzmir, Selânik ve hattâ Bursa'da geçirilmiş olan tecrübeler örnek tutularak, biraz da asrın bir modasına uyularak, bir *bando* kurmakla işe başlandı. O zaman için en kolay çıkar yol buydu.

1332 (M. 1916) da kapanan *Sanatlar mektebi musikası'nın* Konya'ya olan hizmetleri aşağı yukarı onbeş yıl sürmüştür; bu hesaba göre takriben 1901 de kurulmuş demektir. İzmir ve Se-

lânik Sanayi mektepleri bandolarından bir kaçar yıl sonra, yani tam 1897 de kurulan Bursa Sanayi Mektebi Bandosunu müteakıp Konya Sanayi musikasının kurulmuş olduğu anlaşılıyor. Bahriye emekli musikacılarından olup Urfalı Ali diye anılan Ali Efendinin emeğiyle kurulan bu takımın 50 çalıcısı vardı. Repertuarında *Trovatore*, *Traviata* gibi İtalyan operalarından fantaziler, polka, polonez, vals nevinden şen parçalar, marşlar, ayrıca da arap havaları, oriyantal havalar gibi şarklı zevkini - o zaman için - okşayan musikiler vardı. İslahına gidilecek yerde kapatılması çok yazık oldu, büyük bir tedbirsizlik işlendi. Kapanmayı biraz da ahvâl icab ettirmişti.

Bu takımın Konya gençliği üzerindeki terbiyecilik rolü sanıldığından daha büyük olmuş, okul gençliği arasında harmoni zevkinin bir nebze tutunmasına yardım etmiş, bir iki gencin meslekle kalmasını sağlamıştır: Şimdi kendisini besteciliğe hasretmiş bulunan Fuat Koray arkadaşımız ilk müzik terbiyesini bu takımın mütevazı ahenklerinden edinmişti, bandoda *mi b klarinet* çalardı. Arif Şahap da ele aldığı ilk saz olarak *do flüt* ile takımın küçük flütistlerinden.

Eskiden Konya'da bir de Belediye Bandosu varmış. Çok sonradan Halkevinde de beş altı yıl önce kaldırılan bir bando kurulmuş. İhtiyaç hâlâ da duyulmaktadır. Hele küçük bir «Şehir amatörler orkestrası», kurulmak istenince el altında ağız sazlarının bulunmaması eski bandoları büsbütün aratacaktır. Üç beş yıl sonra uyanacak olan ciddi orkestra ihtiyacı gözönünde tutularak yeniden kurulacak bandonun daha iyi hazırlanmasına *obua*, *korangle*, *fagot*, *korno* gibi çalgılara da yer veren ve *tinbal* kullanan tam bir *armoni musikası* olmasına bilhassa dikkat edilmelidir. Eski usul «çavuş işi», bandoların modası çoktan geçmiştir; acele işlerden artık vaz geçilmelidir.

Musiki meraklarını Konya'da geliştiremeyeceklerini gören bazı gençlerin çok eskiden İstanbul'a gitmiş ve orada yerleşip ilerlemiş olduklarını görüyoruz: Bu arada şimdiki Ankara R. C. Filarmonik orkestrasının birinci kontrabascısı Bay Ali Hasan arkadaşımız da Konya'lı olup, Mabeyn musikasında yetişmişti. onun dayısı olan Konya'lı Haydar Raif merhum da meşrutiyetten önceki mabeyn musikasında *mi b trompet* çalardı:

Cumhuriyetten önce Fransız Frerler okulunda da hep beyaz Fransız çalgıları kullanan 50 kişilik bir bando vardı. Repertuarındaki müzikler iyi seçilmiş parçalardı. (Bu okul şimdiki yıkık kilisenin bulunduğu yerdeydi, aile toplantıları yaparlardı).

Kız Fransız okulunda ister istemez bando kurulmamıştı amma, orada da iki piyano vardı, sörlerden piyanoya başlayan Türk kızları olurdu. Ancak, hiç birisi disiplinli çalışmanın göreneğini edinemez, yüksek müzik zevkine ulaşamazdı. *Reproches d'amour* (Aşk'ın serzenişleri) gibi dokunaklı,

fakat sanat değerinden mahrum müziklerle vakit geçirmekten öteye varamazlardı. (Bu kız okulu' şimdi Atunçeşme okulunun bulunduğu yerdeydi).

Polifoni terbiyesinin bellibaşlı vasıtalarından biri olan piyano, yalnız bir *solist* çalgısı değildir. Ses ve keman solistlerine, hattâ zaman zaman *koro* ve *beraberlik* (*ensemble*) icralarına eşlik edecek hep odur. Böyle işlere yardımcı dokunacak piyanistler bulabilmenin güçlüklerine Konya yıllarca katlanmıştı, Yabancılar çekildikten sonra ihtiyaç derdi daha artmıştı. Eskiden Amerikan Hastanesinde bile piyano ve armoniumlar vardı, kullananlar bulunurdu. Piyano öğretimi işinde Bay Arif Şahap Öktem'in son sekiz on yıllık çalışmaları bu işi hayli iyi bir duruma getirmiştir; daha da ilerleteceğinde şüphe yoktur. Şimdi, *Hanon* ve *Beyer'le* başlayıp ilk adımları attıktan sonra *Clementi* ve *Czerny* ciltlerine ve hattâ Chopin'den bazı parçalara kadar ilerliyen çalışkan gençler bulunuyor. Piyaniist Mitat Fenmen bunlardan birini henüz 1940 da Konya Halkevinde hususî surette dinlemiş ve alâkayla bahsetmişti. Bay A. Öktem piyanonun ne demek olduğunu bu gençlere gösterebiliyor.

Konya Halkevindeki bir piyanonun çok iyi halde ve akortlu bulunduğunu gören Mitat Fenmen halka güzel bir konser vermektен geri durmamıştı. Anadolu şehirlerinin çoğunda bu derecede titizlikle bakılmıyan piyanoların halini hep acınarak görmeye alıştıığımızdan, Konya piyanolarının iyi durumda bulunuşlarında A. Şahabın himmeti âmil oluşunu ayrı bir taktirle karşılamıştık. Geçen yaz piyanoları kontrol ve tamir için bazı vilâyet merkezlerinde dolaşmış olan Abtullah Arsever arkadaşımız da Kon-

ya'nın piyano bakımı maddesinde her yerden iyi durumda bulunduğunu gördü; bazı gençlere bakım ve akort meselesine dair gerekli öğütleri verdi. Konya'nın resmî ve hususî yirmi kadar işe yarar piyanosunun kifayetsizliğinden bahsetmeye lüzum var mı? Kısaca, Konya'da akompanyıman işini başarabilecek bir iki istidatlı genç piyanist Bay Şahab'ın çalışkanlığı sayesinde yetişmiştir.

Bir iki kaza merkezinde de piyanolar bulunduğunu gördük: Karaman Halkevinde zararsız bir piyano var; kasabanın tek klavyesi. Akşehir Halkevinde kuyruklu piyano var; bir iki de hususî piyano varmış. Karapınar, piyano yüzü gormiyen yerlerden biridir: kaymakam, mânalı bir tebeşümle, "piyano yenir mi, yenmez mi?" diye bizden tahkikatta bulundu... Ne yazık ki bu kazalardaki piyanolar hep bakımsız kalmışlar; çünkü bakım usulleri bilinmiyordu, fazla kurcalıyarak mekanizmayı bozmaktan korkanları gördük... Batının piyano sanayii ve iktisadiyatı hele son yıllarda öyle felâketlerle salsıldı ki, iyice bir piyano uzun zamanlar üç beş bin liradan aşağı getirilemeyecektir; eldeki âletlerin değerini buna göre hesaplayarak, koruma ve onarımlarını ona göre sık sık sağlamalıdır. Zaten bozuk akortlu bir piyano kullanılmıyacağı gibi, kullanılsa da dinliyen kulağın ses boyutlarına karşı olan itiyatlarını bozar: falso itiyatlar körpe bir dimağa aşılarsa bir daha da düzeltilemez...

Keman öğretimine gelince: 1914 ten önceki yıllarda Cenanyan Mektebinde Hırant adlı zararsız bir kemancı ve keman öğretmeni varmış. Bu zat o mektepte ilk bir talebe orkestrası da kurmuş. Sık sık toplaşıp çalışırlarmış. Bu kemancı sonradan Amerikaya git-

miş. Türk gençlerinden yalnız bir kişi sebatlı çalışkanlıkla onun derslerinden faydalandı ki, o da aziz arkadaşımız Bay Şahap Öktem'dir. Kızı Bn. Jale Öktem'i hazırlıyarak, tahsilini ilerletmesi için sonra da Ankara Konservatuvarına gönderdi. B. Şahab'ın çok esaslı bir keman öğretmeni olduğunu kızına sağlamış olduğu ihzarî kemancılık seviyesinden henüz 1940 da anlamıştık.

Yine eskiden, vali Muammer Bey zamanında, Sanatlar Mektebine keman ustalığıyla getirilen ermeni Emil de Konya'da iki yıl dersler verdi (1331 - 1332). Zararsız tekniği olan bir kemancıydı.

O sıralarda Dr. Yoryadis adlı bir rum da yüksek tabakadan bazı kimselere keman dersleri vermiş; Çok iyi kemancı oldağı söylenirmiş...

Kemancılığa ait olarak elde muayyen bazı ölçüler vardır: Meselâ günde dörder saattan disiplin ve metod dairesinde *on yıl* çalışılmakla sağlam bir *Orkestra Kemancısı* yetişilebilir. Duygulu bir solist olarak konsere çıkabilmek ise (böyle bir çalışma disiplinini dışında) üstün bir zevk seçkinliğine ihtiyaç gösterir... Kemana, çalışmanın göreneğine ait olan bu gibi maddelere göre mi Konya'nın kemandaki seviyesini ölçmeye çalışmalıyız? — Hayırl.. Düne nazaran atabildiği adımlar üzerinde konuşursak daha insafli hareket etmiş oluruz: Müspet adımlar atılmıştır. On yıldır disiplinli ve metotlu bir keman öğretimi var. Esaslı bir kemancı olan Bay Şahap Öktem işin başında bulunuyor. Dr. Yoryadis'in keman dersleri verdiği devirde *Tuna Dalgaları* valsinden ve *Franz Schubert* keman metodunun I ve II inci bölümlerinden ileri gidilemezken şimdi günde üç dört saat çalışan *R. Kreutzer* etütlerine, konçertolara

kadar yükselmiş genç kemancılar vardır. Bu yolda metotlu keman ve piyano dersleri Bay Ş. Öktem tarafından Halkevinde de veriliyor. Böyle yetişenlerle yirmi yıldır *beraberlik* çalışmaları da yapılıyor. Son üç dört yıl içinde bilhassa iyi neticeler alınmaya başlandı.

Konyanın eski Türk ocağındaki musiki çalışmalarına ondan daha önceki çalışmalara ve Halkevi zamanının ilk ve şimdiki musiki çalışmalarına ait olmak üzere Konya gençliğinin çeyrek asırlık müzik ilgilerini gösteren muhtelif resim ve belgeler vardır. Bunlardan İstanbul, Ankara ve İzmir müstesna olmak üzere! Konya'nın önceki Anadolu merkezlerinden üstün bir canlılıkla müzik varlığı sağlamıya çalışmış olduğu açıkça anlaşılıyor.

Konya Halkevinin Küçük müzikkilerle «Beraberlik» çalışmaları

Müzik işleriyle muhtelif yurt şehirlerini gezen meslektaşlar halâ da bu mukayeseli kanaati edinerek dönmektedirler. Bu yazıya eklediğimiz resimlerde Halkevinde en küçük ve delikanlı musikicilerle yapılan en müte-

vazı ve daha ilerde "beraberlik", çalışmalarını ayrı ayrı guruplar halinde görülmektedir. Müzik çalışmaları küçük yaştan başlarsa en makbul sonuçları verebileceğine göre, bu gençlerden bir kısmının kuvvetli musikiciler olarak yetişecekleri kendiliğinden anlaşılır. Profesyonel musikici olmak istemiyenler de amatör olarak veya musikiden iyi anlamak suretile bütün bir sanat hareketinin muhip hâmi ve müşevviki kalacaklardır. Meşrutiyet ve Cumhuriyet devrinin elebaşı müzika üstatları çokluk, Mutlakiyet devrinin bir kaç şehirde kurduğu ve "subyan musikaları", denilen takımlardan yetişmişlerdi... Başka küçük bir hatıramı da buraya katmayı gençleri teşvik bakımından faydalı buluyorum: Meşrutiyetin ilâniyle be-

haber İstanbulda Şehzade başında ilk bir hususi musiki cemiyet ve mektebi açılmıştı. (1908) Mektebin yaşlılardan mürekkep takımından başka bir de küçüklerden mürekkep takımları vardı. İşte o takımlarda Cemil Cevdet,

Vedat Nedim, Osman, Mahmut Ragıp gibi yedi sekiz yaşlarındaki küçük musikiçiler yer almışlardı. Tabiatile hiç birisi meslekte kalıp kalmıyacaklarını bilemezlerdi. Hocaları İsmail Hakkı merhumdan nota öğrenirler fasıl meşkleri yaparlar ve konserlerde harika çocuklar diye alkışlanırlardı. Cemil Cevdet'in sesi cidden emsalsizdi. *Selânikten çıktılar, Hareket ordusu, Ey vatan ey* gibi vatani şarkıları küçükler çaldıkça, günün inkilâpçı ruhiyatı içindeki halk konser salonunu alkış dalgalarıyla doldururdu: İşte bu ilk çalışmalarda musiki istidatlarını anlayan o küçük musikiçilerden bir ikisi - ana, babalarının izniyle - meslekte kaldılar: yakınlarda vakitsiz kaybettiğimiz Cemil Cevdet Dölener arkadaşımız Saray müzikasına yazılarak eşi az bulunur bir klârinet ustası yetişti. Sonradan mabeyinden ayrılarak Romanya, Kahire ve Hindistana kadar kendi salon orkestrasının başında ünlü bir sanatkâr olarak işler gördü. Ve nihayet İstanbul konservatuvarının yatılı kısmı müdür ve şefi olarak şehir bandosunun gelişmesine bir kaç yıl çalıştı Hayrullah gibi kuvvetli klârinetçiler yetiştirdi. Fransız piyanist *Cortot*, İstanbulda kendisine refakat eden orkestrada Cemil'in klârinetini dinlediği zaman kendisini hayranlıkla tebrik etmiye bilhassa dikkat etmişti.

— Vedat Nedim (Tör) musikiyi meslek edinmedi, İktisat doktoru oldu; fakat musiki sevgisi — o küçüklük hatıralarının tesiri halinde — gönlünde daima üstün yerinde durdu; Avrupada geçen yıllarında konser tiryakisi kalmış olduğunu biliyorum. Şimdi de yılda üç dört konser kritiği yayınlamazsa âdeta içi rahat etmiyor. Musiki propağantacılığı yapıyor.

— Nihayet kendime gelince : bana ilk musiki merakını aşıl原因 önce

babam, sonra da Şehzadebaşının mektebi oldu. Babam Dr. Yusuf Ragıp merhum o mektebin fahrî müdürüydü. Bir gün beni çağırarak ve masanın üstüne altı çil mecidiye koyarak, sözlerinin uzun yıllar süreceğ bir intiba bırakmasını arzular gibi memnun bir yüz ve telkinci bir dille dedi ki „Oğlum, ilk konserden senin payına düşen hak işte budur, alabilirsin, Fakat, bana kalırsa, götür bu parayı mektebin muhasebecisine ver ve kasaya hediye ettiğini söyle, bir makbuz al; çünkü, henüz kurulmakta olan mektebin paraya ihtiyacı var, vazifen ona yardım etmektir.“ Bu söz hoşuma gitmiş olacak ki hemen koşup parayı kasaya yatırdım; makbuz hâlâ durduğu gibi, babamın o sözünü de “kendi kazancından önce mesleğin iyiliğini düşün,” diyen bir vecibe gibi bir an bile unutamam, mesleğe fahrî hizmette bulunmaktan çok hoşlanırım. Otuz beş yıldır dönemlik etmeden hizmete çabalyorum...

Mektep üç beş yıl sonra *Darütlâlim-i musiki* adını almıştı. Küçük kanunî Hasan Ferit de işte o zaman yetişti. R. C. Flarmonik Orkestrasının şimdiki şeflerinden Ferit Alnar işte bu zattır.... Bugün Üniversite mahallesinden sayılan Şehzade başında o zaman şimdiki Konya'nın yarı kuvvetinde bile avrupalı musiki ünsiyeti yoktu. Yeni sanatla ne gibi yollardan ve ne kadar güçlkle, hem de tesadüflerle temasa gelebilmiş olduğumuzun hikâyeleri uzun ve başka başkadır... Şu bir iki misâl bile küçüklerle işe başlamanın yurda neler vaadedeceğini göstermiye yeter.

Halkevlerindeki çalışmaların bu inanla ele alınması, çok sağlam “temel öğretim,” ile küçük musikiçilerin ileriye hazırlanması temenni olunur. Unutulmasın ki eski Konya Bandosunun küçük musikacıları o zaman işe

başlatılmamış olsalardı bugün meslek belki bir Arif Şahap, bir Fuat Koray kazanamıyacaktı, ve Konya dışardan baş musikacısını arıyacaktı.

* * *

Konya Halkının “yeni musikiden anlayış,” durumunun onbeş yıl önce ne zavallı birhalde bulunmuş olduğunu açıklayan çok dikkate değer bir belgeye malik bulunuyoruz. Bu, 1928 Temmuzunda yaz tatilini Konya da geçirmiş olan bir kaç musiki müallim mektebi talebesinin intibalarını aksettiren bir mektuptur. O tarihte

bir cadde, güzel bir heykel, suyu havası iyi.. Bir muhit ki garp musikisine karşı tamamen bigâne; âdeta bir ürkme, çekingenlik, bazan nefret aksülâmeline kadar varan bir yan bakış, uğraşanını züppe sayan bir bıyıkaltı gülüşü.. Yüreklere acısı bir hal. gülermisin ağlarmısın... Alafranga plâk aradık, vaktimizi müziksiz geçirmemek için; tek tük dans havalardan başka bir şey bulamadık... Geldiğimizde böyle bir müziğin varlığını sezdirmeye çalıştık, konserimiz rağbet gördü; derhal etrafta keman heveslileri belirdi. Piyanon ve hattâ viyolonsel yeni gören bir iki kimsede viyolonsel alakası

Konya Halkevinde «Bcraberlik» çalışmaları

Ankara Musiki mektebinin henüz yeni binası yapılmamıştı, halkın konser alâkası Ankarada da pek geriye. Fakat, musiki talebeleri Konya'da yeni musikiye karşı Ankara'nın o geri yıllarından da alâkasız bir hal görüp şaşıyorlar. Konya'dan bir hocalarına yazdıkları mektupta şöyle diyorlar: “Şüphesiz Konya'yı merak edersiniz; Yeni bir kaç bina, parklar, muntazam

uyanır gibi oldu. Halkı sinemaya celb için burada davul zurna çalınıyor. Bir iki sözle buna iliştik, Şimdi bir iki bakır sazla bir davul yalan yanlış çalıyor.

Verdiğimiz konserin programı alâka uyandıracak parçalarla hazırlanmıştı. Tek sesli koroyu hâhişle alkışlıyan, dört seslilerden nefret eden bir kitle karşıındaydık... Şimdi hepimiz düşünüyörüz ki koca orkestramız bu-

raya gelse, üç dört konserle dünya sanatının azametini ilk defa olarak gösterse ve haykırsa ne kadar iyi olurdu., Bunu gönülden temenni ediyoruz. — İspartada da hayat fena değil Bir bando var ki şimdi burada değil; Benim musiki hasretimi yatıştırıyor. Yoklukta keçiye Abdurrahman çelebi derler.. *Yeni Sinema*'dan güzel bir de sineması var. Fakat sinemanın bir eksikliği var; musiki yok! piyanosu var amma, çalanı yok!.. ne acıklı haller... (Temmuz 1928). Musiki muallim mektebi talebesinin verdiği Konya konserinin basılmış programından solo parçalardan başka, kuartet ve

zümresi,, okadar genişlemiş sayılacak ve en iyi anlıyanlar, ikinci sınıf anlıyanlar, üçüncü sınıf anlıyanlar, veya "anlar geçinen züppeler,, (*Snobs*) diye tabakalar belirecektir. Bir şehirin musiki kültür durumu, musiki vasıtalarının dış görünüşünden ziyade işte bu tabakaların kesafetile ölçülür.

Halk Okullarında:

Konya halk okullarının ilk musiki öğretmeni Bahaettin Çelebi olmuştur. İlk olarak bundan otuzbeş yıl önce Darülmualimin musiki öğretmenliğine atandı. Şahap Öktem'in ilkokul musiki öğretmenliğine ilk tayin tarihi

Konya Halkevi Çocuk Kulübü (saz, söz ve temsil heyeti) koro halinde

koro halinde musikiler de dinletilmiş olduğu anlaşılıyor.

Konya'nın bir o zamanki bu musiki kayıtsızlığına bakınız (ki, vasıtasızlık içinde bunu biraz da tabii görmek gerekti). Bir de Cumhuriyetin yetiştirdiği şimdiki alâkalı zümreyi görünüz: Şimdiki çekirdek ne kadar gelişir ve etrafındaki kabuk ne kadar kat kat olup kalınlaşırsa, Konya'nın "iyi musikiden hakkıyla anlıyan bir

1922 dir. Dokuz yıl hizmetten sonra Ankara Musiki Muallim mektebinde geçirdiği imtihanla Ortaokul müzik öğretmenliği hakkını kazandı.

Türk okullarının musiki öğretim durumu ancak son yıllarda iyi bir duruma getirilebildi. Eskiden halkın sanat telâkkisinin fazla geriliği! yâni yeni musikiyle ilgisizliği mekteplerdeki musiki dersinin de zararına oluyordu. Taklit devresindeki çocuk, aile

muhitinde ve sokakta hiç bir ciddi ses ve musiki ilgisi bulamıyordu, okula hazırlıksız geliyordu... Yıllar geçtikçe bu şartlar da iyiye doğru değişmiş, sesli sinema, radyo, gramofon gibi mekanik vasıtalar gençlerin musiki terbiye ve görüşlerine çok yardımcı olmuşlardır. Halkevinin *koro* ve *beraberlik* çalışmalarını şimdi hep okullular yürütüp yaşıyor.

bildiğimizden, icra kuvvetlerini ayrıca soruşturmamak.

Ereğli Halkevinin okuma odasında şu program asılıydı: "Halkevi müzik dersleri programı: keman, ud, mandolin, viyolonsel, gitara, akordeon, banjo, cümbüş, kanun, tanbur, şan dersi, *bando muzika*. — Bando meşki (Halkevinde). Alaturka ve alafranga (Fabrikada). Alaturka ve alafranga

Konya Halkevinin Orkestra ve Çocuk Kulübü (saz, söz ve temsil heyeti) bir arada

Kazalarda :

Kaza merkezleri ciddi işler görebildi mi? Sürekli olmamak şartıyla oralarda da zaman zaman faydalı işler görülmüştür. Akşehir'de iki bandoman bahsettiler: Biri belediyenin dört yıllık ve dokuz kişilik takımıymış. Öteki dağınmış... 1930 — 35 yılları arasında Akşehir 28 kişilik bir bando yaratmış.

Önce bir varidat memuru olan Mustafa Günaydın'ın idaresinde çalışan bu takım, sonra Konya'dan gelen Mehmet Bey adlı bir meraklının eline geçmiş. Daha sonra da Hasan Hüseyin bu işleri ele almış. Böyle takımların yalnız törenlere yaradığını

(Halkevinde). Bando meşki (Acemilere). Alaturka ve alafranga (Halkevinde... — Ders almak isteyenlerin yukarıda gösterilen muayyen gün ve saatlerde kaydolanmak ve çalışmak üzere Halkevine gelmeleri ilân olunur. C. H. P. Ereğli Halkevi Ar şubesi başkanlığı, yıl 1940...)

Soruşturdum: bütün bunları bir tek emekli musikacı öğretecekmiş. Hakkıda var: küçücük ve sanatta acemi öyle bir çevrede her yolu birden açmaktan ve müşterisiz kalacak yolları tıkamaktan başka bir şey yapılamazdı. Çevreye biraz nota bilgisi, biraz temiz ses ve "müzik için toplama,, ihtiyacı aşılanabilirse bu da

kârdı, ilk adım için hattâ bir başarıydı bile.. Çalışkan öğretmeni teşekkür için aradımsa da, görüşemedik. Ereğli'nin piyanosu yokmuş; çalan olmadıktan sonra, veya uydurma çalınacak olduktan sonra masraf edip getirtmiye ve farelere yuva etmiye lüzum da yoktu.

Karamandayız.. ora gençleri arasında musiki yeniliği hevesinin beş altı yıl önce uyandığını ve bir emekleme çağının başlatılmak istendiğini İstanbulun 26. 1. 1939 tarihli Cumhuriyet gazetesinde de çıkan ilk bir resimden öğrenip sevinmiş, resmi hemen kesip saklamıştım. Buraya tekrar dercedebilmekten memnuniyet duyuyorum. Halkevinde ayrıca bir bando da kurulduğunu, fakat tutunup yaşıyamadığını ertesi yıl yerinde tahkik ettik. Müzik öğretmeni yokluğundan dertleştiler. Yukarda da söylediğim gibi buralarda faydalı müzik işine girişmek mümkün, fakat sürdürmek

(maddî sebeplerden ve ilgi yokluğundan dolayı) güç oluyor.

O yıl Karapınar'da ud, kanun, cümbüş, keman çalanlar vardı. Halkevi arşubesinin incesaz takımı tamamdı.. def, kaşık.. Onlar da bu minvâl üzere afiyetle çalıp çağırmakta devam et-sinler...

Bütün bir bölgeye düşen şehirlerin yenilik yolunda ilerlemesi esas merkezin atacağı adımlara bağlı olduğunu başka vilâyetlerimizde olduğu kadar Konya'da da görüp anladık. *Piyasa musikisi* ile *sanat musikisi* arasındaki farkı ve zıtlığı en küçük ve kenar çevrelere anlatabilmek bir müddet daha güç olmakta devam edecektir. Radyonun dinlettiği güzel örnekleri kendi anlayışına göre seçemiye kalkışanlar çokmuş; itiyatlarına biraz aykırı ahenklerle karşılaşan bu gibilerin "madem ki böylesini ben anlamıyorum, şu halde herkes anlamaz ve anlamamalıdır, anlamıya çalışma-

Karaman Halkevinde müzik çalışmaları (1939)

malıdır ve lüzum da yoktur,, gibi mantık mugalâalarına kalkıştıkları çok oluyormuş ki, bundan en başta küçüklerin kültürü zarar görmektedir. Tanzimatı müteakıp yıllarda bir zaman için yabancı dil öğrenmek merakıda geri kafalılarca işte böyle frenlenmişti, ve neden sonra bütün frenler laçka etti.. Musiki kültürü yolunda zihniyetlerin vahdete irca edilebilmesinde yazı, konferans gibi propaganda vasıtalarının çokluk iyi neticeler temin ettiği tecrübelerle sa-

bittir. Bu gibi *çene çalma konserleri* hiç de fazla can sıkıcı görülmemelidir; şu şartla ki, çeneyi çalacak konserci dinleyicilerini ürkütmeden ve adım adım ilerleterek konuşmasını bilmelidir!..

Bununla beraber, kaza merkezleri de kendi folklor zenginlikleriyle ne kadar övünseler yeridir. Böyle üstün zenginlikler, büyük ve gelenekli bir sanat istidadının en şaşmaz delili sayılırlar.

(Sürecek)

70 inci

Sayısile sekizinci yılını tamamlayan

(K O N Y A)

meslekine uygun yazılara memnuniyetle yer verir.

Y A Z I L A R

"MECMUA,, işaretiyle :

«KONYA HALKEVİ REİSLİĞİNE» Gönderilmelidir.

M E H T A P

Gökten süzülüp yerlere hoş nağmeler indi,
Ruhlardaki maddîliğin her rengi silindi:
Yıllarca süren bestenin artık sesi dindi
Ruhlardaki maddîliğin her rengi silindi.

§

Birden soyunup ay suların koynuna girdi
Rüzgâr bize cennetten o an müjde getirdi,
Dallarda öten bülbülü şeyda da delirdi
Ruhlardaki maddîliğin her rengi silindi.....

FÂKİR USMAN..

TARLA DÖNÜŞÜ

Tac olmuş başlarına
Toz elene elene..
Bu armağan topraktan
Ders alına alına!

Belim bükenin aşısı:
Gün gibi ayran başı,
Düzlük eder yokuşu
Hem salına salına!..

CELÂL ÇUMRALI

BAYRAM YERİ

Ak alına yazılan
Altın söz: Er oğlu Er.
Sıra sıra dizilen
Günün incisidir: Ter!

Bayram yeri neresi?
Soran bilsin tarlası.
Bulutlar hasretlisi:
Gözleri YAĞIŞ bekler!..

CELÂL ÇUMRALI

HALKEVİ FAALİYETİ

Mutad idare heyeti ve komiteler toplantıları yapıldı.

§ Küçük ve büyüklerin saz, söz, çalışmaları devam etti.

§ Çocuk kulübü tarafından dolgun bir programla verilen müsamerede Reşat Nurl'nin (Eski Borç) piyesi fevkalâde bir muvaffakiyetle temsil edildi. Bu piyeste rol alan küçüklerimizin hepsi, bilhassa Leylâ (Engin Saygan) ile abla Semahat (Melek Kınoğlu), pürüzsüz söyleyişlerine uygun jestleriyle, hazırun üzerinde unutulmaz te'sirler bıraktılar.

§ Temsil komitesi tarafından bir defa Hüllecî, iki defa Kahraman pi-

yesi çok canlı bir surette temsil edildi.

§ Eylül iptidasında sona eren kurslardan Fransızcada 92, Matematikte 104, Daktiloda 16 müdavimin istifade ettikleri memnuniyetle görüldü.

§ Sosyal yardım komitesi bu ay içinde de 300 e yakın vatandaşı mahallelerinde muayene ettirerek reçete ve ilaç verdirdi; icabedenleri tahlil ve tedavi için hastaneye gönderdi; ayrıca muhtaçlara dokuz çuval un dağıttı.

§ Köycülük komitesi bir kabile ile Dere köyüne tetkikata gitmiştir.

Bugün çıkmakta olan Halkevleri dergilerinin listesi

DERGİNİN ADI

ÇIKARAN HALKEVİ

Taşpınar	Gaziantep
Çorumlu	Çorum
Doğuş	Kars
Erciyeş	Kayseri
Fikirler	İzmir
Gediz	Manisa
Görüşler	Adana
Halkevi	Eskişehir
İnanç	Denizli
İnan	Trabzon
Karacadağ	Diyarbakır
Karaelmas	Zonguldak
Kaynak	Balıkesir
Konya	Konya
Ondokuz Mayıs	Samsun
Taşpınar	Afyon
Türk Akdeniz	Antalya
Ün	Isparta
Uludağ	Bursa
Yeni Türk	Eminönü
Halk bilgisi haberleri	Eminönü

